

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

V. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

II.

2005.

Az első kép a Lipták házról (1890 k.)

Kedves Gábor

Jól értem igazán nagyon ismét
csak igen melegen jánna perofogathatás
és kiadomát is ismét, hogy avannal
Külje és Helybeni avannal egyet és
igaz regényes, ha még nem tudok.
et. - Ezen jánna jánna nagyon is
nem utam és így főt-sigget, som
sallam abba - nagy melegen. most az
az is egyenle egyenle nem enged.
Három óra főt igen is jánna, ha
jénna enged. csakommal egyet és nagy
Helybeni és nagy Helybeni és nagy.
Helybeni és nagy Helybeni és nagy.
Helybeni és nagy Helybeni és nagy.

Bécs 1882. 23
7

igaz roland
Helybeni

Jókai Mór Balatonfüredről írt levele (1882)
(Helytörténeti Gyűjtemény)

Felelős szerkesztő:
ELEK MIKLÓS
Szerkesztőbizottság:
BAÁN BEÁTA, NÉMETH ÁKOSNÉ,
DR. RÁCZ JÁNOS,
Z. KARKOVÁNY JUDIT

Kiadja
a Balatonfüredi Városi Könyvtár és
Helytörténeti Gyűjtemény,
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadók:
SÁRKÖZINÉ SÁROVITS HAJNALKA
igazgató

SZENFERNÉ VARGA ANIKÓ
elnök

A folyóirat Balatonfüred Város
Önkormányzata, a Balatoni Szövetség,
a budapesti Csokonai Művelődési Központ,
a balatonfüredi Iglói és Gerbovits Nyomda Bt.
támogatásával jelent meg.

Szöveggondozás:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Számítógépes szerkesztés:
M. KUZMA ANGÉLA

Ára: 250,-Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat
Megjelenik áprilisban, júliusban, decemberben.

Szerkesztőség:
8230 Balatonfüred, Arany János u. 12.
Tel.: 87/340-744

Nyomás:
Csokonai Művelődési Központ
Budapest

TARTALOM:

Katona Csaba:
SLACHTA ETELKA 2. oldal

Németh Ákosné
KASSAI VIDOR 4. oldal

Ács Anna:
JÓKAI MÓR
ISMERETLEN LEVELE 7. oldal

Praznovszky Mihály:
JÓZSEF ATTILA
BALATONFÜREDEN 9. oldal

Elek Miklós:
IRODALMI EST
VERES PÉTERREL 12. oldal

Karika Erzsébet:
LIPTÁK GÁBOR
DEDIKÁLT KÖNYVEI 14. oldal

Sarkady Tamás
EMLÉKEZÉS LIPTÁK GÁBORRA .. 21. oldal

Szabóné Vörös Györgyi:
EMLÉKJELEK
BALATONFÜREDEN 24. oldal

ÚJ KÖNYVEK 26. oldal

ÚJ SZERZEMÉNYEK 28. oldal

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy
lemondtak tiszteletdíjukról, szerzői jogdíjukról.

Szerzőink:

Dr. Ács Anna
muzeológus, Veszprém

Katona Csaba
levéltáros, Budapest

Elek Miklós
könyvtáros,
Balatonfüred

Karika Erzsébet
ny. könyvtáros, Balatonfüred

Németh Ákosné
ny. könyvtáros, Balatonfüred

Dr. Praznovszky Mihály
irodalomtörténész,
Veszprém

Sarkady Tamás
tanár
Balatonfüred

Szabóné Vörös Györgyi
könyvtáros, Veszprém

KATONA CSABA

SLACHTA ETELKA SOPRONI ÚRILEÁNY BALATONFÜREDI NYARA 1841-BEN

Közismert, hogy a Balatont Füred és Siófok között nem más úszta át elsőként 1880. augusztus 29-án, mint Szekrényessy Kálmán dzsidáskapitány.¹ Az azonban kevésbé köztudott, hogy a kiváló sportember édesapja és édesanyja – Szekrényessy József és zadjeli Slachta Etelka – Füreden ismerkedtek meg 1841 nyarán. Ennek az ismeretségnek a részleteit Slachta Etelka példás gondossággal vezetett naplójából tudhatja meg az olvasó, ismerjük hát meg közelebbről a naplót és íróját.²

Zadjeli Slachta Etelka Slachta Ferenc és báró Hauer Teréz gyermekeként született Temesváron.³ A jogot végzett apa előbb Temesváron a kamarai törvényszéken dolgozott, majd Zomborba helyezték át kamarai adminisztrátornak, ahonnan Budára került kamarai tanácsosként, ám nem sokkal ezt követően váratlanul elhunyt. Etelka ekkor alig 16 éves volt. A leányzó – több megszakítással – 9 éves korától róttá sorait naplóköteteibe. Kiváló neveltetésének köszönhetően több nyelvet beszélt, jeles irodalmi és zenei műveltségre tett szert. Amikor özvegy édesanyjával előbb Pestre, majd 1838-ban Sopronba költöztek, ahol az anyának rokonai éltek, rövidesen a helyi társaság közismert alakja lett. Slachta Etelka 1842-ig élt a városban: ebben az évben ismét Pestre költözött, megtartva esküvőjét az előző nyáron Füreden megismert Szekrényessy József ügyvéddel, Széchenyi István gróf korábbi joggyakornokával, a Nemzeti Casino és a Pesti Lovaregylet első titkárával.

Pesten a házaspár szalonja népszerű volt a műveltebb társaság körében. Szekrényessy rövidesen felhagyott ügyvédi hivatásával, az 1850-es években a Margitszigetet és a Császárfürdőt, az 1870-es években a Rudas, majd a bodajki (Fejér megye) fürdőt bérelte. A házasságból 9 gyermek született, ezek egyike volt Szekrényessy Kálmán. Slachta Etelka azonban már nem érthette meg fia bravúráját: 1876-ban halt meg, férje pedig csupán egy évvel élte túl őt.

Melyek Slachta Etelka naplójának fő értékei? „Érdekesebben mutatja be Széchenyi korának néhány esztendejét egy finomlelkű magyar leányka lelkén keresztül.”⁴ – emelte ki az általa legfontosabbnak gondolt ismérveket Csatkai Endre, aki már 1943-ban közzétette a Soproni Szemle VIII. évfolyamának hasábjain Etelka naplójának – ha nem is teljes egészében – soproni vonatkozású részeit.⁵ Tény, hogy a soproni, továbbá pest-budai társaséletet, a mindennapok számtalan apró rezdülését idézhetjük vissza a leány sorai segítségével, ám ez több olyan naplóról is elmondható, amelyet a reformkor éve-

iben vezetett tulajdonosa. Slachta Etelkának azonban van egy sajátossága: az a finom és őszinte intimitás, ahogy érzelmi dolgait kezeli. Ez természetesen Csatkai figyelmét sem kerülte el: „Nem kandi szemek számára írt. Saját magának. (A naplónak egészen kényes részei is vannak.)”⁶ Az 1943. évi kiadásból így el is maradtak a „bizalmas jellegű közlések”. Ám több mint 160 évvel a naplóban leírt események után már nem állíthat gátat efféle (ál)szemérem – s ettől válnak igazán érdekessé és egyedivé a lánykéz által írt sorok.

Az olvasó igazi női naplót, mi több: egy ízig-vérig erotikus naplót tart a kezében. Ne várjon azonban senki merész jeleneteket, a testi szerelem bármiféle megjelenítését: aki ilyesmit keres benne, azt óhatatlanul csalódás fogja érni. A legmerészebb gondolat, amit Etelka Füreden leírt egy számára „szimpatikus”, Füreden megismert fiatalemberrel (korántsem a későbbi férjével) kapcsolatban, csupán ennyi: „Érzékiségem fel van ingerülve – jó, hogy távozik különben bolondságot követhetnék el.”⁷ Tegyük azonban a „csupán”-t idézőjelbe: vonatkoztassunk el attól a szabadosságtól vagy szabadságtól, ahogy az ezredforduló kezeli az érzelmeket, a szexualitást – beleértve a női érzelmeket és szexualitást is – és gondoljunk arra, hogy ezeket az „egészen kényes” részeket Csatkai Endre még 1943-ban sem érezte közölhetőnek. Ha ezt meg tudjuk tenni, akkor válik érzékelhetővé, kitapinthatóvá a ma embere számára is a napló egészét belengő finom érzékiség. (Az igazsághoz azért az is hozzátartozik, hogy Etelka a napló más részében bizony nevén nevezte a legősibb foglalkozást űző hölgyeket: „Nem volt pénze, k-ához ment, s annak három húszast szándékozott adni, negyedik s végsőjét az arénában fizeté. [...] Ha még nálunk lett volna, jelenlétem, az én közelségem őt anynyira felhevítette volna, hogy tüzes kínjai csillapításául menedéket keresett volna egy k-ánál”⁸ – de nem előre calculirozva, vadászva ezen kéjt. Ez alávaló, ez csúnya s nemtelen.”)

Ez az érzékiség fokozott erővel van jelen a napló Füreden írt soraiban. Etelka húszévesen került a nyári idény csúcspontját élő fürdőre, amely akkor a korabeli dunántúli és pest-budai felső- és középosztály egyik legnépszerűbb gyógy- és szórakozóhelye volt, és ahol a Dunántúl szinte minden magára valamit is adó nemesi családja (Hertelendyek, Inkeyek, Hugonnayak, Szentgyörgyi Horváthok, Esterházyak, Czinderyek, Chernelék és mások) előszeretettel töltötte idejét. Mulatni vágyó társaság

gyűlt össze évről-évre, bálok, kirándulások, szerenádok, kártyacsaták követték egymást, és jelen volt a szerencsevadászok és prostituáltak haszonleső rétege is: a reformkori Füred mindennapjainak bizony szerves része volt a szerencsejáték, a duhajkodás, a „pénzért vett szerelem” és az alkalmi (törvénytelen) kapcsolatok létesítése is.

Etelka, ez a nyitott, magabiztos, művelt, a zenében és irodalomban képzett, vonzó külsejű leány gyorsan a füredi társaság egyik kedvencévé vált: e folyamatot megkönnyítette, hogy számos ismerőse nyaralt vele egy időben a fürdőn. E társaságban természetesen szép számmal akadnak nőtlen fiatal emberek is, akik közül többen is gyorsan Etelka hűséges hódolóivá szegődtek. A leány szívesen fogadta udvarlásukat, nyiladozó érzelmei megfelelő táptalajt biztosítottak a szép szavaknak, a forró, titkon megejtett kézsókoknak, a tüzes pillantásoknak, a tánc közbeni szorosabb érintéseknek.

Érdemes kissé elidőzni annál, ahogy udvarlóit jellemezte, hiszen szinte mindegyikükkel kapcsolatban leírt egy olyan szót, amit ma már férfiakra egyáltalán nem használunk: szép. Szép férfi első füredi udvarlója, Csetke Mihály komáromi kereskedő, ugyancsak szép a körötte sűrűn legyeskedő egyik gróf Hugonnay – bár leszögezte: nem menne hozzá, mert két korábbi feleség mellett már bizonyosan kiégett – és természetesen szép Szekrényessy József is, aki később elnyeri Etelka kezét.

Etelka határozottan élvezte, hogy e „szép” férfiak rajongással veszik körül őt Füreden. Szóhasználat is árulkodik arról, hogy örömet okozott neki az erotikus játék, egyik állandóan visszatérő szófordulata ez volt: „könnyűden felelek”. Kacérkodott a férfiakkal, szédítette őket, ennek megfelelően pl. elégedetten írta le, hogy újra és újra őt választották a legjobb „tánczosnénak”. A féltékenységek sem voltak ismeretlen fogalom számára, ha női „monopóliumát” veszélyben látta. Mikor egyik „vetélytársát”, Rosty Ágneszt (a későbbi báró Eötvös Józsefnét) dicsérő szavakkal illette Szekrényessy, igazi női magabiztossággal vetette papírra naplója XII. kötetében: „Na várj! Gondolám magamban; tán csak nem Neszi az egyetlen, kinek hatalmában e varázspillantat van? Ha szemem nem is oly szép, minő az övé – de a pillanat, de a kifejezés meglegyen. S valóban, úgy látszik, eltaláltam. Oly tüzes pillanat követé az enyémet, s egy oly gyöngéd kézszorítás. Emellett látám, miként tódult a vér arcaiba. Ah! Hát eltaláltam. Na ez már jó!”

A fogékony leányt csupán egyetlen dolog gátolta (a belé nevelt szemérmén kívül): minden mozdulatát figyelte édesanyja. Az anyát betegsége kényszerítette a fürdőre, leányát viszont azért hozta magával, hogy férj-

Zadjeli Schlachta Ferencz Assz. születtett Báró Hauer Terézia Etelka Kisszanyával	Soprony.	3
Blási József Ur, Papi segéd	Pöstyén.	1
Müller Terézia Assz.	Jánosháza.	2
Neumann Filop Ur, Kereskedő	Pest.	1
Szekrényessy József Ur, Ügyész	„ „ „ „	2
Rotter Károly Ur, Kir. Tiszt	„ „ „ „	1
Rosenfeld Jakab Ur	Szt. Gál.	1
Szakácsy István Ur, Színész	Pest.	1

Részletek a füredi fürdőnévsorból, a szóban forgó személyek neveivel. (1841)

hez adja őt ott, még hozzá jól adja férjhez. Nem fogadta hát szívesen, hogy Szekrényessy – akinek egzisztenciáját korántsem látta biztosítottak, ráadásul református volt, míg Etelka katolikus – hevesen udvarol leányának. Az ő jelöltje Hugonnay gróf volt, épp az, akihez Etelka semmiképp nem akar hozzámenni (dacára, hogy ő is szép férfi ...). Etelkában így – az udvarlók el nem utasított hada ellenére – egyfajta ellenérzés alakult ki: férjhez menni nem akar, de a bókoknak örült és további bókokra biztatta rajongóit. A szép füredi napok aztán végül az ellentétes érzések és szándékok különös egyvelegben oldódtak fel: a nyaralásnak véget vetett az édesanya fürdőn bekövetkezett váratlan halála, Etelka pedig nem sokkal később férjhez ment Szekrényessy Józsefhez ...

„Szeretettel, lelkes magyarsággal írta 100 évvel ezelőtt Slachta Etelka naplóját.”⁹ – szögezte le Csatkai Endre. Ebben csak egyetérthetünk vele. S tegyük hozzá: őszintén, egy szerelemre vágyó, az élet szépségeit szerető fiatal lány minden bájával, akinek köszönhetően a reformkori Balatonfüred egy egészen személyes emléket ismerheti meg az az olvasó, aki kézbe veszi pajzán Etelka sorait.

1 Mi újság? Vasárnapi Újság, 1880. 36. sz. 602.

2 Slachta Etelka naplójának balatonfüredi vonatkozású részeit teljes egészében, betűhíven megjelentek 2002 folyamán: Katona Csaba: Egy soproni kisasszony a füredi fürdőben (Schlachta Etelka naplója). Soproni Szemle, 2002. 2. sz. 126–145.; Katona Csaba: „Menj, menj leány, vegyülj a multság zajába ...” Schlachta Etelka balatonfüredi naplója (2. rész). Soproni Szemle, 2002. 3. sz. 267–276.; Katona Csaba: „Menj, menj leány, vegyülj a multságok zajába...” Schlachta Etelka balatonfüredi naplója (3., befejező rész). Soproni Szemle, 2002. 4. sz. 333–346. A napló szövegének kivonatolt kiadására nézve l. a 4. jegyzetet. A teljes szöveg kiadása a Mediawave Alapítvány támogatásával 2004-ben kezdődött meg: „... kacérkodni fogok vele.” Slachta Etelka soproni úrleány naplója 1838–1840. Közreadja: Katona Csaba. Győr, 2004. 1–144.; „... kacérkodni fogok vele.” Slachta Etelka soproni úrleány naplója 1840 március–december. Közreadja: Katona Csaba. Győr, 2005. 1–168.

3 Slachta Etelka életrajzi adatainak többségét az alábbi jegyzetben idézett műből merítettem, ezért erre a továbbiakban – az onnan vett pontos idézetektől eltekintve – nem hivatkozom. — K. Cs.

4 Zadjeli Schlachta Etelka soproni naplója 1838–1842. S. a. r. és jegyz.: Csatkai Endre. Sopron, 1943. 3.

5 Csatkai E.: i. m. 1–155.

6 Csatkai E.: i. m. 9.

7 Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára. Zadjeli Schlachta Etelka naplója. XII. kötet.

8 Kurvánál.

9 Csatkai E.: i. m. 10.

NÉMETH ÁKOSNÉ

KASSAI VIDOR SZÍNÉSZ FÜREDI ÉLMÉNYEI AZ 1860-AS ÉVEKBEN

Halála után 12 évvel, 1940-ben jelent meg a neves jellemszínész visszaemlékezése, amelyben füredi színházi élményeit, és az 1850-60-as években nyaranta Füreden játszó, híres cigányprímás, Farkas Miska alakját is feleleveníti.

Kassai Vidor (Gyála /Torontál vm./, 1840. február 16. – Vác, 1928. július 30.)

1861-ben, Molnár György akkor alakult Budai Népszínházában lépett először színpadra, nevét ekkor változtatta Kossitzkiről Kassaira. (A könyvben olvasható a színház alapító társulatának névsora, benne Füredi Keöd József néven szerepel a későbbi hajóskapitány, Keöd József is, aki 1860-ban, 22 évesen a Füreden játszó Molnár társulathoz szegődött.) Kassai 1864-től vidéken, majd 1868-tól ismét a Budai Népszínháznál játszott. 1869-ben feleségül vette Jászai Mari színésznőt, együtt szerződtek Kolozsvárra, Jászai 1872-ben a Nemzeti Színházhoz kerül, Kassai Vidor pedig 1880-

ban a budapesti Népszínház tagja lett. Tragikus szerepekre vágyott, de alacsony termete, karakteres arca, görbe orra a komikus szerepkörre tették alkalmassá. Operettekben és népszínművekben játszott nagy sikerrel. Szívesen festegetett, pályatársait is megörökítette, önarcképe 1893-ban készült. Blaha Lujza először 1904-ben közölt naplójában szeretettel idézi fel színésztársa alakját: „Mint színész a legjobb partner, akit csak el lehet képzelni. [...] igazán jókedvű ember, ami a komikusok közt – bizony – ritkaság. [...] „Nemcsak a színpadon jó kolléga ő, hanem a színpad mögött is. [...] Amikor pedig lemosta az arcáról a festéket, komoly művészemberré lesz egyszeriben. Már nem mókázik, hanem okosan diskurál minden irodalmi, művészi dologról. A mások sikereit nem irigyli, azokat szívesen elősegíti. Igazán pompás egy ember!”

Kassai Vidor emlékezése szerint 1866-ban, Bényei István társulatával Győrből, Pápán és Veszprémen át érkezett Füredre. „Balatonfürednek igen úri, előkelő vendégei voltak. Az aréna – úgy emlék-

szem – még akkor sem volt betetőzve, csupán a színpad; délutánonként napvilággal tartottuk előadásainkat (ami a lehető legkellemetlenebb) s még világgossal be is végeztük. Így kívánták a fürdőző vendégek, hogy alkonyati sétájukat megtehessék.”

Visszaidézi azt a nyarat is, amikor Molnár

György társulatának tagjaként először játszott Füreden, és emlékezetes órákat töltött a színház-szerető füredi gazdák körében: „Most egy kissé kitérek, mert eszembe jutott, hogy mikor még először voltam itt (Molnár budai társulatával), milyen viszony volt Füred falu népe, a színház és a színészek között. Miként itatott le egy füredi parasztgazda, néhány pályatársammal együtt. Ez a kis esemény most is megtörténhetett volna ugyan, – csak három év van közöttük – de nem akkor volt.” (Kassai nem jól emlékezett: Az 1861-ben épült nyári színház, az Aréna nézőtere 1866-ban már fedett volt, amikor először járt Füreden (1862-ben), még csak a

Kassai Vidor önarcképe

színpad. A Kiserdőben álló színházban az első világháborúig tartottak előadásokat, 1935-ben lebontották, helyén tenispályákat alakítottak ki.)

„A füredi nép – úgyszólván – ingyen járt színházba: tapsolni. Eljöttek volna talán pénzért is, de már az előző években ingyen bocsátották be őket, hát hozzá voltak szokva. Ismertek ezek minden darabot s igen meglepett, hogy a magyar darabok dalait milyen szépen énekelgették. Járta a magyar színirodalomban, szóval: ilyen művelt, litterátus magyar parasztokat én még sohasem láttam. Gyönyörűség volt velük lenni. Jó barátságban voltak a színészekkel s az ingyen színház fejében meg-meghívogatták őket vendégeül.

Ilyen meghívásra mentünk el délután néhányan egyik gazda szőlőjébe. Már ott várt bennünket a nyitott pince előtt, mindenféle hideg süttekkel és mindenféle kulacsokkal. A nyitott pince ajtaja elé szalma volt elterítve, ennek közepére voltak állítva a kulacsok meg a pecsenyék. Ezeket mi szépen körülültük s megkezdett az evés-ivás, – no meg a dalolás

is. Nem csupán népdalainkat tudta ez a nép, hanem drámáink, vitézi, hazafias darabjaikból is énekeltek: Zsigmond király álmából, Vidből, (Molnár kedvenc darabja) stb., mint:

Tartsd meg óh Istenünk! nemzetünk és hazánkat,
Zúzd össze ellenünk, tartsd meg a mi hazánkat.
És ha lenne, ki föltámad ellene,
Verje azt meg a magyarok Istene!
Hozd rá béke napját. Álld meg a magyar hazát!

Azt mondják: borban van az igazság. Én ezt így helyesbíteném: borban van az őszinte nyíltság. Én a bort nem ittam soha, de párszor tanulmányképen is megtettem, hogy annak hatását jobban megismerjem, hogyha részeget fogok játszani a színpadon, hát tájékozottabb legyek. Ilyen eset volt ez is, de úgy föl talált lelkesíteni, olyan nyílttá tett, hogy elragadtatásomban el is árult: hallván az emberek énekeit, ezen szavakkal ölelgettem őket: ó én kedves magyar népem!”

E kitérő után ismét az 1866-os füredi nyárra emlékezve leírja, hogy itt sem kapták meg időben a fizetésüket, itt érték meg az alig néhány hetes osztrákpórosz hadjáratot, (emiatt maradt el Erzsébet királynő fürdői látogatása!), majd feleleveníti a Füreden játszó híres cigányprímás alakját.

A fürdőhely elengedhetetlen „intézménye” volt a cigányzenekar: a rendszeres sétatéri és éttermi muzsikálás mellett fogadták és búcsúztatták a vendégeket, szerenádokat adtak, játszottak a balatoni sétahajón, a Flóra és az Anna-bálon. „Itt volt Farkas Miska győri cigányprímás is bandájával. Farkas Miska szép, deli ember volt, a Képeddel alszom el kezdetű híres Füredi emlék című dal szerzője. Ez a dal (állítólag) Erzsébet királynénknak is kedvenc dala volt. Miska különös, messzeható, hegyes, éles hihíhi szövegű magas hangon szokott kacagni; ezt én párszor (úgy távolról) rögtön utána csináltam. Csak tekintgetett köröskörül, s mikor rajtakapott, így szaporá-

zott: az istit a komédiásának!

Igen szerette Vörösmarty Mihály nagy költőnket emlegetni. Mindig mondogatta (éles, szapora beszédével), „Vörösmarty Mihály legelső a világon!” Mire én egyszer kissé kötekedve megjegyeztem:

– Nono, hiszen van még más is olyan nagy.

– Hát ki az a más, no?

– Hát például Sekszpír.

– Szeszpír, Szeszpír, az istit neki! Ki az a Szeszpír, mi az a Szeszpír? A magyar az első a világon! Mit akar a német? Menjen Emerikába, az istit neki! Vörösmarty Mihály az első a világon. Itt mostam a hátát a Balatonyba. Kedves Vörösmarty Mihály dirik ember vót!”

Farkas Mihály (Győr, 1829. március 8.– Győr, 1890. február 24.) korának ismert és nagyra becsült cigányprímása és zeneszerzője volt. Anyja a híres Bihari János prímás lánya, apja és nagyapja jómódú lókereskedők. Már nyolc éves korától hegedült, s hallás után tanulta meg a Strauss valcereket. Egy templomi muzsikushoz adták kottát tanulni, de anyja félt attól, hogy fiából német muzsikust nevelnek, ezért taníttatását abbahagyták. 1846-47 körül Pozsonyba került bandájával, ahol az ottani zenekarok annyira elnémetesedtek, hogy magyar nótákat nem is tudtak játszani. Muzsikált Széchenyi István, Teleki László, Kossuth Lajos előtt is. A szabadságharcban Klapka seregében tábori zenekarvezető. Cigány feleségétől elvált, második felesége a padragi főerdész lánya volt.

A Füredről írt fürdőlevelekben, híradásokban (Fővárosi Lapok, Vasárnapi Ujság, Divatcsarnok, Pesti Napló, Budapesti Hírlap, Győri Hírlap, stb.) rendszeresen beszámoltak virtuóz játékáról, a zenekarról csak elismerő szavakat olvashatunk.

A Pesti Napló 1853-ban arról tudósított, hogy Farkas Miska és Józsi bandájának visszatérését Balatonfüredről örömmel fogadta a győri közönség. Dicsérik Farkas Miskát és klarinétosát, Cseresnyés Istókot. A zenekar „... a magyar ember felvillanyozására a föld kerekiségén első társulat, a magyar bandák elsejének is méltán neveztetetik.” Azt írják, hogy a sok kitűnő banda között olyat, amely operát éppen oly művészettel játszik, mint csárdást, Farkasékon kívül nem ismernek.

Eötvös Károly Utazás a Balaton körül című művében emlékezik az 1855-ben Vörösmarty Mihály tiszteletére rendezett arácsi összejövetel-

A nyári színház, az Aréna

re, amelyen Orzovenszky Károly fürdőorvos, Écsy László fürdőigazgató, Szentgyörgyi Horváth József, a híres Horváth-ház gazdája, volt 48-as honvéd ezredes; Molnár Dénes, füredi birtokos, volt 48-as képviselő és mások mellett kisdíákként ő is jelen volt. Hívták Farkas Miska bandáját, s a nyalka úri cigányprímás csakhamar ott termett művésztársaival. „Szentgyörgyi Horváth József odakiáltott Farkas Miskához: – Azt a Rákóczit, fiam! S megharsant az az induló, melyet hat év óta nyíltan nem hallott Magyarországon senki. Börtönnek sötétsége várta azt, aki Rákóczi dalát el merte húzatni.” Majd Vörösmarty Hess légy című kedves dalát rendelték. „S a cigány, amint bevégzi a Rákóczit: se lassan, se gyorsan, csak úgy közép módon megkezdte azt a dalt: „Hess légy, ne szállj rám, beteg vagyok ám én! Adj egy csókot, magyar lányka, meggyógyulok ám én!” Mind az urak utánadalolták. S dalolta csöndesen a költő is.”

Franciscs Károly Kis kamorámban gyertyát gyújték címmel megjelent naplójában leírja 1858 júliusában tett füredi látogatását: „A többség közt mi is a sétatéren fel s alá sétálva hallhattuk a dicső zenét, melynek első hegedűse jelenleg a zeneösmerők előtt meszsze vidéken kedvelt egyén. Neve közönségesen csak a Miska cigány, különben pedig Farkas Mihály.”

A Képes Ujság szerint 1859 nyarán Balatonfüreden a győri Farkas-féle bandától nem tudják az elsőséget elhódítani. A Fővárosi Lapok közölte 1867 augusztusában Balaton-Füredről: „A már évek óta megszokott kedvenc zenét ez idényben is Farkas Miska jeles zenetársulata képviselte. Ha kifogást tehetnék e társulat ellen, csak annyiból állana, hogy a derék „prímás” Farkas Miska, kézfájása miatt, nem mindig vehetett részt a közreműködésben”. A következő évben a lap Anna-báli tudósításában írja: „...az ifjak jó kedvvel táncoltak egész reggeli 4 óráig, s Farkas Miska zenekara (noha új társulatát csak e tavasszal szervezé) oly fölviannyozólag játszá a tűzről pattant csárdásokat és édelgő keringőket, hogy öröm volt hallgatni.” A prímás, noha háromszor-négyszer játszott egy nap, ráért még komponálni is. Az Inez mazurka polkát a bálozó Klapkánénak ajánlotta, s róla nevezte el. (Az emigrációjából ebben az évben visszatért tábornok is jelen volt a bálon.)

Nagyon sokat keresett, de a prímás előtt nem volt értéke a pénznek. A Győri Hírlap közölte róla a füredi történetet: éjjelizenét adott egy grófnak, aki egy ropogós ötvenest küldött le az inasával. A cigánygenerális fitymálva mérte végig a küldeményt, mellé tett egy másik ötvenest és azt mondta: Mondd meg az uradnak, a Miska küldi, van kereset! Büszkesége, dacossága miatt sok kellemetlensége volt, de nem törődött ve-

A Balaton-Füredi Emlék címlapja
(Simonné Zákonfi Tünde tulajdona)

le. „Balatonfüredet is amiatt kellett elhagynia, mert egy este csak azért sem játszott a banda élén, hanem az urak társaságában gusztálta a ferbliben a bandát.”

A Városi Helytörténeti Gyűjteményben található korabeli tudósítások alapján bizonyosan állítható, hogy 1869-től már nem ők játszottak Füreden, így a jelenleg rendelkezésünkre álló adatok szerint 1853–1869-ig – néhány év kivételével –, közel 15 nyáron át szórakoztatták a fürdő vendégeit.

A zenekar hangversenyezett az egész országban, Európában és Amerikában is óriási sikert arattak. Ő a tengerentúlról már betegen jött haza, bandája szétszéledt, elszegényedve, 61 évesen halt meg. Farkas Mihály nem ismerte a hangjegyeket, de hozzáértő ismerősei lekottázták szerzeményeit; hagyatékában harminchét darabot találtak, amelyeket a szerző kívánsága szerint a Nemzeti Múzeumnak kellett elküldeni. Hegedűje Pestre került, mert azt kívánta, hogy állítsák ki ezzel a felirattal: „Ez volt a Farkas Miskának, annak a híres győri cigánynak, az egyetlen és legdrágább kincse”.

Legelső szerzeménye a Liszt csárdás volt. Művei között a legismertebb a Bécsben kiadott, s a Kassai Vidor által is említett – gróf Csáky Saroltának ajánlott –, Búcsúzó, Balaton-Füredi Emlék címen ismertté vált érzelmes csárdása, amelynek szertartásos előadása zárta akkoriban a nyári szezont. A banda elutazása előtti napon először az egész zenekar játszott, majd az ismétléseknél egy-egy muzsikusz elhagyta a pódiumot,

végül a primás utoljára még elhúzta a dalt, elbúcsúztatva a nyári szép napokat. A nők a „Képeddel alszom el, Képeddel ébredek, Kimondhatatlan az, Mit érted szenvedek”, stb. szöveggel, a férfiak Bajza József Sójajtás című versére énekelték: „Múltadban nincs öröm, Jövődben nincs remény, Hanyatló szép hazám, Miattad vérzem én.”

Nagyapja, a híres primás és zeneszerző Bihari János tiszteletére 1860-ban szerezte az Orpheus indulót. Rudolf trónörökös feleségének ajánlotta a Stefánia csárdást, a Rudolf indulót és Korona csárdást. Ismert művei még: Balaton-Füredi induló, Anna csárdás, Visegrádi emlék, Ida lassú, Ilka csárdás, Országgyűlési csárdás, Angyalka csárdás, Rozi csárdás, Csikós csárdás, Csalogánycsárdás, Zapperl polka, Szilasi emlék, Gráci emlék, Tündér Ilona lengyelke, Inez polka.

„Amerre járt, diadallal fogadták és különösen Balatonfüreden, az úri világ akkori gyűlöhelyén sok aranynapot látott. Érzés, lendület volt játékában s a régi szép hallgatókat kevés cigány tudta úgy játszani, mint ő...” – emlékezett rá 1890-ben, halálakor a Fővárosi Lapok. A Budapesti Hírlapban ezt írták: „A sírva vigadás korszakában pedig cigánymuzsikával gyógyítottak mindent s hozzá úgy fizették a cigányt, mintha csakugyan-patikárius lett volna. A legjobb volt valam-

ennyi között a Farkas Miska. [...] Nem az a cigány volt, aki kiáll a pódiumra és húzza a nótát megrendelésre reggelig. Farkas Miska gavallér cigány volt abból a fajtából, melyet csak hírből ismer már a mostani generáció. Ha úri háznál játszott, nóta után letette a hegedűt s a vendégek közé vegyült maga is. Szívesen szorítottak vele kezét az urak, tegeződött akárhánnyal s a szépasszonyok is szívesen hallgattak a nyalka cigányprimás bókjaira.”

Darnay Kálmán *Kaszinózó táblabírák* című könyvében külön fejezet elevenítette fel a vele kapcsolatos történeteket. Ő írta: „A levendulaillatos Biedermeierkor dunántúli koronázatlan zeneszerző cigánykirálya Farkas Miska volt. ...Nem is kíváncsiak addig a kúriák nemes kisasszonyai főköttő alá, míg legalább egyszer az „Ida-csárdás”-tól kihevült arcukat meg nem csillogtathatták a Balaton tükreben.

Irodalom:

Blaha Lujza naplója. Bp., 1987.

Darnay Kálmán: *Kaszinózó táblabírák*. Bp., 1928.

Kassai Vidor emlékezései. Bp., 1940.

Köveskúti Jenő: *A Balaton a dalban és a zenében*. = *Balaton Kalauz*. Bp., 1925.

A magyar színészet nagy képeskönyve. Bp., 1985.

Sárosi Bálint: *A cigányzenekar múltja az egykori sajtó tükreben*. 1776–1903. Bp., 2004.

Zákonyi Ferenc: *Balatonfüred*. Veszprém, 1988.

ÁCS ANNA

JÓKAI MÓR ISMERETLEN LEVELE BALATONFÜREDRŐL

Alig hihetőnek tűnik, hogy több, mint száz évvel Jókai halála után az író egy-egy relikviája még mindig felbukkanhat az aukciókon, szellemi izgalmat okozva a kutatóknak és a Jókai emlékhelyek jó gazdáinak. Ha szerencsések, az áhított dokumentumot meg is tudják vásárolni valamely közgyűjtemény számára. Még szerencsésebbek, ha alapítvány veszi meg s ajándékozza azt a gyűjteménynek. Ez a nemes tett oly ritka, mint ama bizonyos fehér holló. A közelmúltban mégis akadt rá szép példa. A Balatonfüred Városáért Közalapítvány aukción jutott hozzá egy Jókai levélhez, amit aztán a balatonfüredi Helytörténeti Gyűjteménynek ajándékozott.

Bármilyen Jókai levél birtoklása már önmagában is különös érték egy közgyűjtemény számára. A frissen megszerzett levél azonban helyi kötődésű, 1882. július 23-án Balatonfüreden írta Jókai Mór. A dokumentum értékét tovább növeli az a tény, hogy a levél ismeretlen, mindmáig publikálatlan.

Pedig Jókai fennmaradt s a kutatók számára ismert levelezése rendkívül gazdag. Eddig négy vaskos köte-

tet rendeztek sajtó alá belőle a Jókai Kritikai Kiadás keretében. Ezek javarészt a közgyűjteményekben /Országos Széchényi Könyvtár, Petőfi Irodalmi Múzeum stb/ levő leveleket közlik, de a magántulajdonban levő, a kutatók számára elérhető levélszövegeket is közzé teszik. 1890-ig terjedően 1390 levelet – Jókai által írtakat és neki küldötteket – publikáltak a négy kötetben. A kronologikus rendben sorjázó levelek között nem olvasható az 1882. július 23-án kelt Jókai levél. Az autográf tintaírású levél szövege:

„Kedves bátyám Gál István ügyében rögtön írtam a miniszter úrnak igen melegen ajánlva pártfogásunkat és Kiadómna is írtam, hogy azonnal küldje az Illyefalvi olvasó egyesületnek az újabb regényemet, ha még nem küldte el. – Én jelenleg Füreden vagyok s nem utazom az írói társasággal, sem sehova ebben a nagy melegben, mert azt az én gyöngye egészségem nem engedi. Utazni ősz felé igen is szándékozunk, ha Isten engedi családommal együtt a szép Székelyországot s benne titeket is meglátogatni. Addig is fogadjátok mindnyájunk legszívesebb rokonai üdvözlését igaz rokonod Jókai Mór Bfüred 1882 23/7”

Mivel a levél történetéről semmiféle ismeretünk sincs, kénytelenek vagyunk kísérletet tenni a tartalmi elemzésére. Megírását kétségtelenül Jókai 1881.évi székelyföldi utazása előzte s alapozta meg. Az író az év júniusában az illyefalvi választókerület képviselőjeként egy programokban rendkívül gazdag hetet töltött Háromszéken. Amikor június 4-én a barcaföldvári vasútállomáson ünnepélyesen fogadták, Jókai érzelmi húrokat megpengető válaszbeszédet mondott. Ennek két mondatát idézik előszeretettel forrásaink: „Eljöttem az Attilák és Gábor Áronok hazájába, a discső multú székely nemzethez. Szent kapocs fűz engem Háromszék megyéhez, ez adta családi boldogságomnak legdrágább kincsét, a nőmet.” Jókai felesége, Laborfalvy Róza valóban székely származású. Édesapja, Benke József szülőföldjéről a laborfalvi és sepsiszéki előneveket viselte. Lánya színésznői pályafutása kezdetén váltotta fel a Benke Judit nevet a Laborfalvy Róza művésznévre. Jókai az 1850-ben Magyar emléklapok 1848 és 49-ből címmel, Szilágyi Sándor szerkesztésében megjelent kétkötetes műben Sajó álnéven féltucat írást publikált, köztük két háromszéki vonatkozású novellát. Az utóbbiak közül *A székely asszony* című elbeszélésének cselekménye Sepsiszentgyörgyhez, annak is vártemplomához kötődik. Főszereplője pedig „Judit, a székely asszonyok ős példányképe”, azaz Jókai hitvese. Az író első székelyföldi útjára három év múltán, 1853 májusában került sor. Elragadtatásáról úti leveleinek sora tanúskodik. A jó negyedszázaddal későbbi második háromszéki utazása valóságos diadalútnak beillő látogatás volt. A közel másfélezer lakosú Illyefalva, mint választókerületi központ s a választókerület minden községe ünnepélyes fogadtatásban részesítette a „nagy hazafit, a kitűnő író”, aki képviselőjelölti bemutatkozásra érkezett Háromszékre. Programja meglehetősen zsúfolt volt, a hagyományok megszabta protokolláris rendben zajlott.

Előpatak fürdőn már az első napon, június 6-án, pünkösdi ünnepén a lovas bandérium és az iskolás lányok sorfala mellett a laborfalviak is várták a népszerű író. Jókai a programbeszédét Illyefalván mondta el. A korabeli híradások szerint díszkapu, taracklövések és a községi elemi iskola tágas udvarára bezúfolódott tömeg fogadta. A pünkösdvasárnap délutánon Jókai beszédével elkápráztatta a hallgatóságát. Szakított időt arra is, hogy meglátogassa a helyi községi fiúiskolát s nyilván értesült az illyefalvi olvasó egylet működéséről. Ígéretet tehetett az egylet vezetőinek arra nézve, hogy regényeit megküldi nekik. Egy év múltán ezért lehetett gondja újabb regénye – valószínűleg az 1882-ben megjelent *Szeretve mind a vérpadig* című – kiadójára általi megküldetésére. Az azonnali küldés elrendelése

se az író által arra utalhat, hogy az illyefalviak sürgető levelére válaszolt Jókai.

Sajnos a Jókai levélben szereplő Gál István személyéről és ügyéről sincs tudomásunk. Talán további háromszéki kutatások fényt derítenek Jókai székelyföldi kapcsolatrendszerére s 1881. évi utazása egyes részleteire. Tudjuk, hogy ebben az esztendőben végre eljutott felesége rokonainak falujába, Szentivánlaborfalvára. Június 6-án előbb Uzonban a községházán mondott beszédet, majd Laborfalvát érintve Nagyborosnyóra kocsikázott át. Hogy kikkel találkozott neje rokonai közül, nem örökítették meg a számunkra rendelkezésre álló források. Akár közülük egy lehet az a bátyámnak titulált férfiú, akihez a Balatonfüreden 1882. július 23-án írt levelét intézte. De lehet a nevezetes Domokos család tagja is, akik szintén rokonságban álltak Jókaiékkal. Az író a családi hagyomány szerint az 1881. évi háromszéki útján meglátogatta a Domokos családot Csernátonban. Itteni élményei hatására írta meg két év múltán megjelent kisregényét, *A Domokosokat*. A mű egy – bizonyára Csernátonban megismert családi vonatkozású – anekdotára épülő cselekménye Damokos Tamás sorsán keresztül Erdély történelmének válságos időszakába vezeti vissza az olvasót. A kisregényt Jókai a balatonfüredi villájában írta unokahúga, Jókay Etelka visszaemlékezése szerint.

Jókai leveléből kitűnik, hogy 1882 júliusának végén kánikula tombolt Balatonfüreden s az író gyenge egészsége hivatkozva nem mozdult a fürdőhelyről. Feltehetőleg erdélyi utazást utasított vissza udvariasan. Őszi látogatást ígért a családjával együtt a számunkra ismeretlen rokonnak a „szép Székelyországba”. De tudjuk, 1883-ban Jókai sem a családjával, sem egyedül nem utazott Székelyföldre. De eljutott oda 1884 áprilisában, hogy képviselői beszámoló beszédét megtartsa és programbeszédet mondjon ismét választói előtt Illyefalván. Bogdán Flórián házában szállt meg immár másodízben s tisztelőitől fáklyászenét kapott. Ez év októberében azonban már azért utazott Sepsiszentgyörgyre és Illyefalvára, hogy búcsút vegyen választóitól és biztosítsa utódja, Tanárky György számára az illyefalvi mandátumot.

Jókai újabb út ígéretével búcsúzott, de soha többé nem tért vissza Háromszékre.

Jókai Mór erdélyi utazásairól és erdélyi témájú műveiről két, rendkívül sok adatot tartalmazó kötet és számtalan tanulmány jelent meg. Azonban Vita Zsigmond, de Dávid Gyula és mások kutatási eredményei sem képesek választ adni mindazokra a kérdésekre, amelyek Jókai újonnan előkerült levelének értelmezése során merültek fel. A korabeli székelyföldi sajtó minden részletre kiterjedő áttanulmányozása talán majd eredményre fog vezetni e téren is.

PRAZNOVSZKY MIHÁLY

JÓZSEF ATTILA BALATONFÜREDEN

Nem lehetetlen, hogy a Füredi Panteonban nemcsak József Attila is kap majd egy emléktáblát. Hiszen ott nemcsak azoknak van emléktáblája, akik életművében meghatározó szerepet tölt be a Tó, vagy jelentős irodalmi mű megszületését inspirálta a víz fenséges látványa, hanem olyanok is emlékelhez jutottak itt, akik éppen csak megfordultak a füredi partokon, de személyiségük, életművük olyan súlyú, hogy már ez a röpké látogatás is megérdemel egy szép márványtáblát ebben a híres dics-csarnokban.

Ez a látogatás 1932. szeptember 6-án történt, s mindössze félnapig tartott. De olyan események keretében történt, amelyek következtében egy boldog, kiegyensúlyozott, életvidám költőt láthattak a füredi sétány öreg fái. Ebben az évben, májusban alakult meg Budapesten az IGE, a magyar irodalom új érdekvédelmi szervezete: az Írók Gazdasági Egyesülete, amelynek József Attila azonnal tagja lett. Az elnök, szervező Pakots József a kiváló politikus és gazdag üzletember, aki látta, leírta, hogy a magyar irodalomnak két nagy megoldatlan feladata van ekkor, amelyre az IGE vállalkozhat: *”Egy táborba gyűjtse az írókat világfelfogásra és irányzatra való tekintet nélkül; és bizalmas tanácskozáson foglalkoztassa őket a saját problémáikkal... a másik: az írók közvetlen társadalmi kapcsolatba kerüljenek a nagy közönséggel...”*¹

Mindezeket kell tehát megoldani, s főleg az író áldatlan helyzetén kell változtatni, amely úgy látszik állandósult jelensége a magyar irodalomnak. Elhatározta hát, hogy egy évben egyszer, egy hétre íróhetet szervez azoknak, akiknek kedve van beszélgetni irodalomról, társadalomról, az írók helyzetének megváltoztatásáról, s persze közben jól is érzik magukat. Mindezeket felül természetesen megszervezte, hogy az írók kisebb-nagyobb támogatást, kölcsönt, aztán orvosi segítséget, jogi tanácsadást kapjanak. Valami elkezdődött ebben az évben. 1933-ban Lillafüreden tartották a következő íróhetet. Ennek világirodalmi súlyú eredménye az Óda megszületése. 1935-ben a Margitsziget adott otthont ennek az eseménynek, de egyik sem érte utol a balatoni íróhét hangulatát. (Ráadásul Pakots

József 1933-ban meghalt, így a jól indult szervezkedés hamar zátonyra futott, s az IGE nem tudta teljesíteni a szép elképzelést.)²

Az íróhét szeptember 4-én, vasárnap kezdődött Veszprémben és 11-én ért véget Keszthelyen. Az első két nap a megyeszékhelyen volt, 6-án délelőtt utaztak Füredre, majd innen délután hajóval Siófokra, ahol a másnapot is töltötték, majd végül Keszthelyen és Hévízen pihentek, értekeztek. József Attila mindvégig ott maradt a programon. Már hogyne maradt volna, hiszen nagyon jól érezte magát. Ahogyan Kodolányi János írta: *„Most elemében volt! Gond nélkül töltötte napjait, vasúti jegy, szobakulcs, étkezésre jogosító szelvényfüzet a zsebében, az IGE-től pénzt is kapott, a társaságban vitatkozó megszállottak és sakkpartnerek, meleg nyár, fövény, víz, illatozó gesztenyefák... S József Attila, a fiatal sólyom, harciasan, vidáman, csapongva fürdött az élet fényözönében.”*³

Persze a dolog nem így indult, hiszen Veszprémben nem voltak elégedettek az ellátással. A másik szemtanú, József Attila szobatársa, Nagy Lajos maga is megemlékezik az eseményekről. Ebből is tudjuk, hogy bár a veszprémi fogadtatás kitűnő volt, minden prominens városi, megyei személyiség jelen volt, a kultuszminiszter nagy beszédet mondott (amelyben nem ígért semmit), fellépett Kosztolányi és Tersánszky, a veszprémi írók is szerepeltek, de ők mindezek ellenére mégis rosszul érezték magukat, mert a Korona szálló éttermében pocsék volt a kiszolgálás. Így fogalmaz Nagy Lajos: *„Veszprémben három na-*

Mécs László, Szabó Lujza, Kosztolányi Dezső a Gyógyterem előtt (1932)
(Balaton, 1932. 10.sz. 63.)

pot töltöttünk. Ott kissé gyér ebédeket és vacsorákat ettünk, márpedig nekünk, József Attilának és nekem, az evés volt a fontos. Balatonfüreden aztán fényes ebéddel vártak, és onnan kezdve mindennap lakmároztuk. Az asztalnál mindenütt mellettem ült Attila, aki úgy élvezte az ételeket – halat, szárnyast, pazar köreteket, tortát, a legfinomabb gyümölcsöket –, hogy nyögött és sóhajtozott a gyönyörűségtől. És szüntelenül magyarázta még teli szájjal is, miért olyan finom a fogas, miért olyan remek a szőlő, körte...”⁴

József Attila persze erről nem tesz említést. Egy levelezőlapot küldött élettársának Szántó Juditnak Veszprémből (örzi a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteménye), amelyet aláíratott a jelenlévők egy részével, többek között Mécs Lászlóval, Kosztolányi Dezsővel. Büszke volt, hogy huszonhét évesen ott lehet, hogy befogadták maguk közé, még ha előadói szerepet nem is kapott.⁵

Maga a résztvevői névsor is imponáló. Többféle forrásból sem tudjuk összeállítani annak az 50-60 magyar írónak a listáját, de amit rekonstruálni lehet, az is elég, hogy irigykedjünk a hajdaniakra: micsoda Parnasszus volt jelen Füreden: Baktay Ervin, Püskösti Andor, Falu Tamás, Szegedi István, Fodor József, Berda József, Erdélyi József, Szántó György, Mécs László, Ligeti Ernő, Tersánszky Józsi Jenő, Fenyő László, Kárpáti Aurél, Kiss Menyhért, Laczkó Géza, Lampérth Géza, Paulini Béla, Pethő Sándor, Schöpflin Aladár, Sziklay János, Szekula Jenő, Tamási Áron, Tábori Kornél, Terescsényi György, Rónay Mária, Hegedűs István, Körös Andor, Vidor Marcel, Supka Géza, Pakots József, Farkas Béla, Balassa József, Rédey Tivadar, Halmi Bódog, Illyés Gyula, József Attila stb.⁶

A hangulatot Szántó György a nagyszerű (s ekkor már vak) erdélyi író fogalmazta meg, aki az együttlét oldottabb formáira emlékezett vissza Veszprémre: „a díszebéden be is rúgtunk mindannyian szellemi elrendeltetésünk tudatában... Ebéd után Illyés Gyulával és József Attilával bolyongtam valami parkban, ahová magukkal vittünk néhány poharat és borosüveget. Rengeteg mondanivalónk volt egymás számára, de semmire sem emlékszem, mert a bor beszélt belőlünk. Másnap bebarangoltuk a várost...”⁷

A füredi rövid tartózkodásról egy fénykép készült, amelyen ugyan nem látható József Attila, hanem a résztvevők másik csoportja. (Veszprémben készült

csoportkép vele a Korona szálló előtt, s a siófoki strandon is ott feszít fürdőruhában a vidám kompániában.) Maga Szántó György, de mások is kiemelik a füredi fogadtatás és vendéglátás nagyszerűségét, amely jelentősen különbözött a veszprémitől. (Már ami az étkezés minőségét és mennyiségét illeti.) Még a hangulat is más volt, talán oldottabb, talán a szép nyárvégi színek, a füredi csend immáron még fokozta a helybeliek és a vendégek örömét: ennyi hírességet üdvözölhettek a fürdőhelyen. Az előbb említett Szántó György így folytatta visszaemlékezését: „Veszprémből Balatonfüredre vitt az utunk. Újabb lelkes fogadtatás, szónoklatok, matiné a szabadban. Szabó Lujza és Závodszy gyönyörűen énekeltek, egy bájos, üdedsengésű leányhang Himfyt szavalt. Olyan ígéző volt ebben a környezetben, megkérdeztem a nevét. Balla Zsuzsa.”⁸

A Literatúra folyóiratban, amelyet Supka Géza az IGE titkára szerkesztett, az októberi számban Pakots József beszámolt az íróhétről. Ő maga is kiemeli a füredi nagyszerű hangulatot és élményt. „Balatonfüreden szinte extatikus öröm középpontjába kerültek, a közigazgatási hatóságok, a fürdőigazgatóság, a közönség elhalmozták szeretetük minden küldő és belső jelével, kiváló művészek részt kértek az írók találkozájából és a művészetük nemes arannyal vontak be az írói alkotásokat.”⁹

A helyi sajtó is tájékoztatást adott az eseményekről. A *Balaton* című lap visszafogottabb, szűkszavúbb: „Veszprém város lakossága és a balatoni fürdőtelepek közönsége élénk érdeklődést tanúsítottak az íróknak a balatoni élettel összekapcsolt szervezkedése iránt.” Ebben a lapban közlik az eddig ismert egyetlen felvételt a füredi vendégekről, valamint

Supka Géza, Ferencsik János, Szabó Lujza, Závodszy Zoltán a Gyógyterem előtt (1932)
(Ferencsik János. Bp., 1979.)

Sziklay János versét *Balatonfüred* címmel, amelyet a szerző olvasott fel Füreden, s valószínűleg erre az alkalomra írt.¹⁰

A község lapja, a hetenként kétszer megjelenő *Balatonfüred* már bővebben tudósít. A szeptember 6-ai számában részletesen ismerteti a várható, aznapi programot, majd szeptember 10-én pontosan leírja az eseményeket. Kétségtelen tény, hogy a rövid tartózkodás – fél tízkor érkezett a különvonat,¹¹ s délután három órakor hajón elutaztak – középpontjában a magyar irodalom és művészet füredi jelesei előtti tisztelgés állt. Hárman voltak: Jókai Mór, Kisfaludy Sándor, Blaháné, valamint a magyarországi népszerűsége csúcsán álló Rabindra-nath Tagore. Fellépett Bartos Gyula, a Nemzeti Színház örökös tagja, Balla Zsuzsi, a Belvárosi Színház művésznője, Szabó Lujza, az Operaház énekeese, Závodszy Zoltán, a kiváló énekes. Őket Ferencsik János kísérte. Valamint szerepelt többször a helyi daloskör is, akik zömmel balatoni dalokat énekeltek.

Természetesen adott volt a már ismert protokoll-események sora Füreden is. Főleg sok-sok beszéd hangzott el. Az írókat Cs. Darab József községi bírósági és Bánó Rezső a fürdőigazgatóság vezérigazgatója köszöntötte. Pakots József fogadta az üdvözlést, aki Füreden még legalább négy beszédet mondott. Nagyon élvezte és nagyon profi módon kezelte ezeket a helyzeteket. Volt szoborkoszorúzás is: a Jókai emlékművet,¹² a Kisfaludy szobrot¹³, és Blaháné emlékművét¹⁴ koszorúzták meg, Tagore emlékművéhez a „a magyar költők virágait” Fodor József és Berda József vitte.¹⁵ Látványos bejelentésekben itt sem volt hiány. Baktay Ervin, az Indiát megjárt tudós mindenki meglepetésére olyan Tagore verset adott át Andersen Feliciának felolvasásra, amelyet „Tagore az íróhétnek repülőgépen küldött.” A sokszövevény mellett a tudósító fontosnak tartotta kiemelni: „Nagy hatása volt a Kassáról érkezett Mécs Lászlónak, aki két költeményét mondta fehér papi öltönyében.” (Mécs is nagyon élvezte ezeket a teátrális megjelenéseket. Nagy Lajos ezt írta róla: „legnagyobb sikerrel szerepelt Mécs László, aki fehér papi reverendájában jelent meg, szép ember volt, jól szavalt, zengő, szárnyaló erejű hangon a közönség igényének megfelelő verseket.”).¹⁶ Bejelentették, hogy a kultuszminiszter a magyar íróknak adományozott egy tihanyi telket, hogy ott íróházat építsenek.¹⁷ Hatalmas taps fogadta Bánó Dezső bejelentését is, aki azonnal 1000 pengőt adott a költségekre „s ezt a helyszínen több lelkes adomány követte”.

De a legnagyobb ováció akkor tört ki, a mikor bejelentette, hogy a megjelent írók tiszteletére nagyszabású ebédet ad egy órakor a Grand hotelben.¹⁸ Itt is volt meglepetés, a fürdőigazgatóság két ezüst plakettet készíttetett, az egyiket Karafiáth Jenő kultuszminiszternek adták át jelképesen, a másikat Pakots József vette át, aki azonnal mondott egy remek válaszbeszédet.

Pontosan nem tudjuk kik vettek részt, a szereplők listája így nézett ki: Pakots József, Lóránt László, Terescsényi György, Kárpáti Aurél, Majthényi György, Ligeti Ernő, Sziklay János, Erdélyi József, Tamás Sári, Baktay Ervin, Fodor József, Berda József, Szegedi István, Mécs László. Természetesen itt voltak a többiek is, hiszen a síófoki strandon készített képen már többen vannak, sőt, talán ahogy terjedt az íróhét visszhangja, egyre többen csatlakozhattak még hozzájuk. József Attila azonban egy percre sem tárgított. Végre Füreden hatalmasakat ehetett, s még előtte volt jó néhány kellemes nap és élmény.

Hát hogyan lett volna boldog. A valóban végtelenig feszített, bizonytalan helyzetektől hemzsegő életében ez az egy hét valóban az önfeledtségé volt. A barátoké, a jókedvé, a menekülésé. Már hogyan állítana Füred mai közönsége is egy ilyen emlékjelet annak igazolásául, hogy a XX. század legnagyobb magyar költője röpké boldog pillanatait ennek a fürdőhelynek is köszönheti.

Hát hogyan lett volna boldog. A valóban végtelenig feszített, bizonytalan helyzetektől hemzsegő életében ez az egy hét valóban az önfeledtségé volt. A barátoké, a jókedvé, a menekülésé. Már hogyan állítana Füred mai közönsége is egy ilyen emlékjelet annak igazolásául, hogy a XX. század legnagyobb magyar költője röpké boldog pillanatait ennek a fürdőhelynek is köszönheti.

1 Pakots József: A magyar írók parlamentje. Literatura, 1932. szeptember.

2 M. Pásztor József: „Kezdetben volt Pakots”. Az IGE-íróhétnek krónikája 1932-1936. Bp. 1984.

3 Kodolányi János: Visszapillantó tükrök. Bp. 1968, 337–338.

4 Nagy Lajos. A menekülő ember. Bp. 1977, 397–398.

5 József Attila kéziratok és levelezése. Bp. 1980, 306.

6 A magyar irodalom és a magyar művészet olyan kortársi listája ez, amely önmagában is megér egy külön tanulmányt. Hiszen olyan sokféle korosztály, irányzat, minőség képviselői voltak jelen, hogy valóban nehéz közös nevezőt találni az íróhétben való részvételi szándékukról. Hacsak az nem, hogy azért egy hét a Balaton mellett, teljes ellátással még az utószezonban is megér egy kis toleranciát.

7 Szántó György: Öt fekete holló. Bp. 1942. 108.

8 Szántó: i.m. 110.

9 Pakots József. Beszámoló az Íróhétről. Literatura, 1932, október

10 Balaton, 1932, október, 55, 63.

11 Akkor még közlekedett Veszprém és Balatonfüred között a vonat (Káptalanfüreden át), amelynek mára már csak a nyomvonala látható itt-ott.

12 Az 1925-ben felavatott Jókai emlékmű ott állt a Blaha és a Jókai utca kereszteződésében (a Jókai múzeum és a Kerek templom között), ahol ma az a kis forgalomterelő van. Elek Miklós: A Jókai emlékoszlop története, sorsa és jövője. Füredi História, 2003. július, 17–18.

13 Kisfaludy Sándor ma látható szobrát Vay Miklós készítette, a Tagore sétányon található, 1877 óta idézi Himfy emlékéit.

14 Az ún. Blaha Lujza emlékpád a Tagore sétányon áll, 1926-ban avatták fel.

15 Rabindranath Tagore 1926. november elsején érkezett Füredre, november 8-án emlékfát ültetett a sétányon, ahol később kőbe vésték füredi látogatása emlékére írt versét. Szobrát 1956-ban avatták.

16 Nagy Lajos: i.m. 397.

17 A tihanyi házból sem lett semmi, olyan jogi kötöttségek léptek fel, amelyet az IGE állandó tőke hiányában nem tudott teljesíteni.

18 Az egykori Grand hotel, Füred legrégibb épületeinek egyike, 1803-tól már Nagyvendéglőként szereplő 32 szobás, emeletes szálló. Jelenleg felújítás alatt áll.

ELEK MIKLÓS

IRODALMI EST VERES PÉTERREL

Harmincöt évvel ezelőtt halt meg Veres Péter (Balmazújváros, 1897. január 6. – Budapest, 1970. április 16.) író, politikus.

Az 1950-es évek közepén Balatonakarattyán kis, egyszoba-konyhás házat vásárolt, ahol évenként néhány hetet töltött. Soha nem vált igazán balatoni íróvá, bár szerette és értékelte a Balaton szépségét. A *Jelenkor* című folyóiratban 1963-ban megjelent *Levél Balaton ügyben* című cikkében a következőket írja:

„... a Balaton-környék maga egy kis ország, mindenre van itt alkalmas föld. Csak jó gazda, és sok jó munkás kell hozzá... Ebben azt hiszem, meggyeünk. És abban is, hogy a Balatont szeretik a művészek, költők és írók. Ezért ülnek annyian a partján, és talán azért ülök oda ki néha én is. Legfeljebb annyi a különbség, hogy én a hátam mögé is odaoda nézek. A Bernáth Aurél Arany-Pannóniájának a mögöttesét is látom.”¹

Hogy Balatonfüreden hányszor járt, nem tudjuk. A Nemzeti Parasztpárt elnökeként 1945 és 1948 között biztosan volt Füreden. Ezt támasztja alá Máthé János Balatonfüred főkertészének visszaemlékezése is, aki 1945-ben a földosztó bizottság elnöke és később a Nemzeti Parasztpárt járási titkára volt. Megjelent könyvében legemlékezetesebb látogatójaként Veres Pétert említi, aki kertjét látva azt mondta:

„Ha valaki szóban mondja el nekem, amit a kertben láttam, nem hittem volna neki. De ezek után azt mondhatom, ha ezt a drága magyar földet csak negyed-annyira is megművelnék, mint ahogy itt láttam, a mi kis országunk volna Európa, vagy talán a világ legszebb országa, legboldogabb népe.”²

Bizonyíthatóan 1969. május 12-én töltött el egydelutánt és estét Balatonfüreden. Ennek a napnak előzményét és történetét próbálom mások segítségével felidézni, és az egyre foszladozó emlékeket összegyűjtve megőrizni az utókornak.

Mint frissen végzett népművelő-könyvtáros 1967-től dolgoztam Balatonfüreden művelődési otthon igazgatóként. Rosta Róbertnéval, a Községi Könyvtár igazgatójával, elterveztük, hogy író-olvasó találkozót szervezünk Veres Péterrel. A balatonalmádi Járási Könyvtár igazgatójától, Balogh Ferencnéől 1968-ban megkaptam Veres Péter budapesti telefonszámát és lakáscímét. A meghívást magamra vállaltam: az akkor az országban egyedül itt működő crossbar telefonközpont³ segítségével sikerült is elérnem az író, és megbeszélnem vele egy

budapesti látogatást. A találkozásra 1969 telén került sor II. kerületi Gárdonyi Géza utcai házában. Az egyszerű, falusias épület kapuját a csengetés után ő maga nyitotta ki. A kölcsönös bemutatkozást követően bevezetett a házba, pontosabban talán az üveges verandára, ott bemutatott feleségének, majd leültünk megbeszélni jövetelem célját. Az irodalmi estre való felkérést elfogadta; megállapodtunk, hogy később levélben emlékeztetem ígéreterre. Ez március hónapban megtörtént, és erre válaszolt a rá oly jellemző sárga postai levelezőlapon:

Kedves Barátaim!

A levelet megkaptam. Az ígéretet tartom. De ebben az ocsmány időben még ki se néztem Akarattyára. Majd térjünk vissza rá Szentgyörgy nap tájban (Ápr. 24) akkorra tán mégis csak megjön a tavasz. Üdvözlettel Veres Péter

Bpest.1969 III.28.

Április vége felé ismét levélben jelentkeztem nála több időpontot is megjelölve választásra. Szinte postafordultával válaszolt:

Kedves Barátaim!

Azonnal válaszolok. Most idekinn vagyok, de holnap, 4-én hazamegyek Pestre. A jövő hét derekán 7-8-án visszajövök. Így jobb lesz a május 12. Időtök is több lesz, mert hiába válaszolok én azonnal, a posta majd csak a jövő héten kézbesíti ezt a lapot. Ez az időpont mindenképpen a legalkalmasabb mert máj. 17-re Balmazújvárosra kell mennem, 19. után pedig Fonyódra köt egy konkrét ígéret. Tehát: 12-én koradélután várom azt a járművet ami oda visz. BAKarattya 1969 V. 3. Üdvözlettel

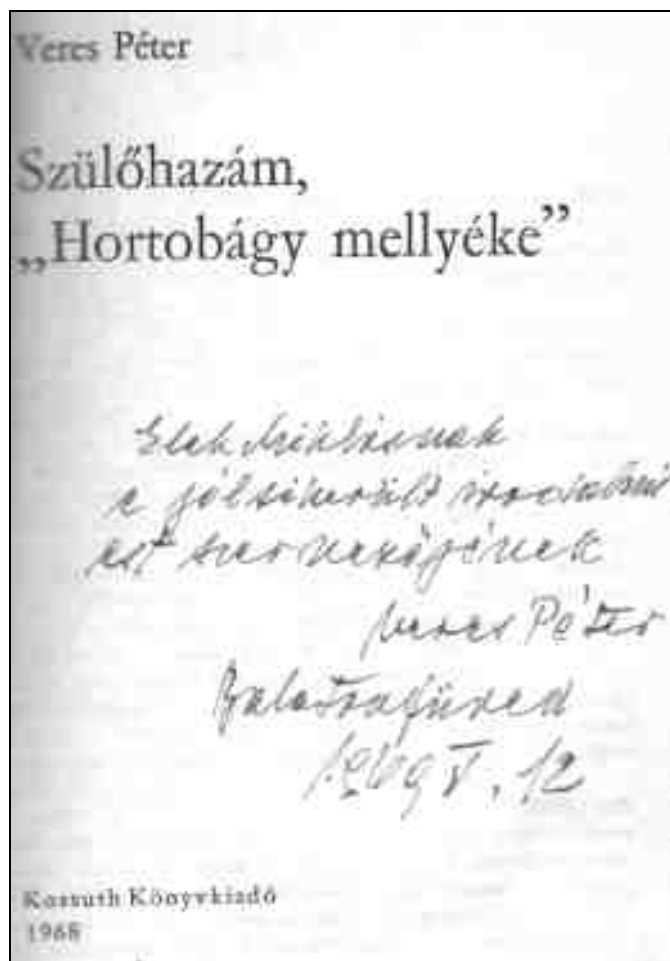
Feladó: Veres Péter Balatonakarattya Thökölly u. 21.

Balatonfüreden ezekben az években működött egy irodalmi klub. Fiatal értelmiségiek, munkások alkották a tagságát. Közös színházlátogatások, író-olvasó találkozók, beszélgetések, viták, baráti együttlétek jellemezték a közösség életét. Néhány nappal a levelezőlap érkezése után egy alkalmi személyautóval (az autó akkor még ritkább volt, mint manapság) négyen – két fiú, két lány – a klub tagjai közül egy szombat este Székesfehérvárra utaztunk. Már induláskor elhatároztuk – kérésre –, hogy meglátogatjuk Veres Pétert akarattyai házában. Egy üveg füredi bort vittünk ajándékba, és minden előzetes bejelentés nélkül megjelentünk nála. Egyedül volt a házban, kedvesen és barátságosan fogadott mindannyiunkat. Hellyel kínált, megbeszéltük a 12-i

irodalmi est részleteit. Néhány „okos” kérdést tettünk fel, amelyekre kimerítően és őszintén válaszolt.

Május 12-én a TIT megyei szervezetének Volga gépkocsija ment el Akarattyára az íróért, és hozta el Balatonfüredre. A Kisfaludy TSZ vezetősége felajánlotta, hogy még az irodalmi est előtt vendégül látja Veres Pétert. Megérkezése után kimentünk Somogyi Imre⁴ pincéjéhez, ahol a TSZ vezetői, dr. Pálffy Gábor, Bertók Zsigmond, Bene Károly és a TSZ tagok közül Domján Károly és felesége, Király Pálné, Varga Lajos, Horváth Sándor és a házigazda, valamint Dóka Emánuel, a Hazafias Népfront titkára, Farkas Edit, a Bem József Általános Iskola igazgatója, és a szervezők, Rosta Róbertné és e sorok írója finom disznótoros és pincehideg bor társaságában, gyönyörködve a kilátásban, kötetlenül beszélgettünk.

Varga Lajos visszaemlékezése szerint a bemutatkozáskor Veres Péter rögtön azt kérdezte tőle, hogy él-e még a forrófejű Varga Imre⁵. Nekem egyetlen emlékem az maradt, hogy a kézfogáskor a házigazda tegezve köszöntötte Veres Pétert, s arra emlékezett, hogy ők már régebben is találkoztak.

Péter könyvedikációja

A kellemesen eltöltött órák után autókba ültünk és elindultunk az irodalmi est színhelyére, a Balaton Étterembe. A bejáratától kissé távolabb Dobozy Imre⁶, Déry Tibor⁷, Lipták Gábor⁸ álltak, és mosolyogva üdvözölték a meglepődött Veres Pétert.

A zsúfolásig megtelt étteremben egy előkészített asztalhoz ültünk hárman: Veres Péter, Rosta Róbertné és én. Emlékezetem szerint, amint üdvözöltem a megjelent közönséget és az író, átadtam a szót Veres Péternek. (Közismert volt, hogy Veres Péter nem várja az olvasók kérdéseit, hanem hosszan és élvezetesen adja elő mondanivalóját.)

Első mondatai a bejáratnál őt váró írókról szólt, mondván, hogy ő a füredi olvasóihoz jött, és nem gondolta, hogy íróársai is lesznek itt, sőt, még a „főnöke” is. Ezzel Dobozyra célzott, aki akkor az Írószövetség főtáskára volt. Az irodalmi est egyetlen részletére emlékszem.

Arról beszélt, hogy 1920-ban egy évre elítélték, s szabadulásakor egy könyvesbolt kirakatában meglátta Einstein relativitáselméletéről szóló könyvét magyarul. Bement, és fogházbéli keresetéből megvette azt. Drágállotta, mert – mint mondta – rosszul fizették az elítélteket. Erre az első sorból hangosan beszólt Déry Tibor: „Nem mintha most jobban megfizetnének bennünket a börtönben.”

Rosta Róbertnéval megpróbáltuk visszaidézni az eseményeket, de kölcsönösen megállapítottuk, hogy mindketten a rendezvény zökkenőmentes lebonyolítására figyeltünk, csak azon járt az eszünk, s izgalmunkban nem tudtunk arra figyelni, mit is mond az író.

Sajnos nem készült magnófelvétel, s mint utólag kiderült, a Veszprém megyei Napló sem írt róla. Az irodalmi estet Rosta Róbertné zárta be, megköszönve az írónak, hogy eljött Balatonfüredre, majd megkérte, hogy dedikálja könyveit.

Az irodalmi est emlékét az itt ismertetett két levelezőlap, és a dedikált kötetek őrzik.

1 Harmath István – Katsányi Sándor: Veszprém megye irodalmi hagyományai. Veszprém, 1984. 205.

2 Máthé János: Egy világjáró kertjei. Bp., 1987. 189–190.

3 Az ország első crossbar telefonközpontja a Zsigmond utcai posta melletti épület. A központ hívása és kapcsolása nélkül, közvetlen tárcsázással lehetett hívni Budapestet.

4 Varga Imre az 1945. április 26-án megalakult Nemzeti Parasztpárt balatonfüredi járási szervezetének titkára volt.

5 Somogyi Imre (1898–1971). 1938–1945 között községbíró, 1945-ben a Független Kisgazdapárt megbízott elnöke volt.

6 Dobozy Imre (1917–1982) író, a Magyar Írók Szövetségének főtáskára volt.

7 Déry Tibor (1894–1977) író, 1957 és 1960 között 56-os tevékenységéért börtönben volt.

8 Lipták Gábor (1912–1985) író, balatonfüredi háza irodalmi szalonként működött.

KARIKA ERZSÉBET

LIPTÁK GÁBOR DEDIKÁLT KÖNYVEI

Lipták Gábor még életében szerződést kötött a Petőfi Irodalmi Múzeummal, így halála után hagyatékának egy része (a híres-nevezetes vendégkönyvek, fotóalbumok és a mintegy 300 db Lipták Gábornak dedikált könyv) a múzeum tulajdonába került. Hagyatékának egy másik része a balatonfüredi Városi Könyvtáré lett. Ezt az anyagot 1993 óta a balatonfüredi Helytörténeti Gyűjtemény őrzi és gondozza.

Halálának 20. évfordulójára ebből az anyagból válogattunk egy csokorra valót, és nyújtjuk át az olvasónak tiszteletünk jeléül.

ANTALÓCZY Zoltán orvos (1923)

*A 62-et is könyvvel ünnepelem!
Tisztelő híved*

Antalóczy Zoltán

B.füred, 1974. júl.

Antalóczy Zoltán: Electrocardiographia az orvosi gyakorlatban. Bp., 1974.

BÁLINT György kertészmérnök, szakújságíró (1919)

*Lipták Gábor írónak, sok
boldog születésnapot kívánva
őszinte nagyrabecsüléssel*

Füred, 81. júl. 4.

Bálint György

dr. Bálint György: Gyümölcsöskert. Bp., 1981.

BÁRDOSI Németh János költő (1902–1981)

*Lipták Gábornak tisztelő barátsággal és szeretettel
Pécs, 1978. nov. 17.*

Bárdosi Németh János

Bárdosi Németh János: Nyugtalan madarak. Bp., 1978.

BERNÁTH Aurél festő, művészeti író (1895–1982)

*Gábornak, Pirinek hálás barátsággal
és szeretettel*

Aurél

Bernáth Aurél: Írások a művészetről. Bp., 1947.

BERTHA Bulcsu író (1935–1997)

*Lipták Gábornak őszinte
tisztellel és nagyrabecsüléssel*

Bertha Bulcsu

Bp., 1968. okt. 10.

Bertha Bulcsu: A nyár utolsó napja. Bp., 1968.

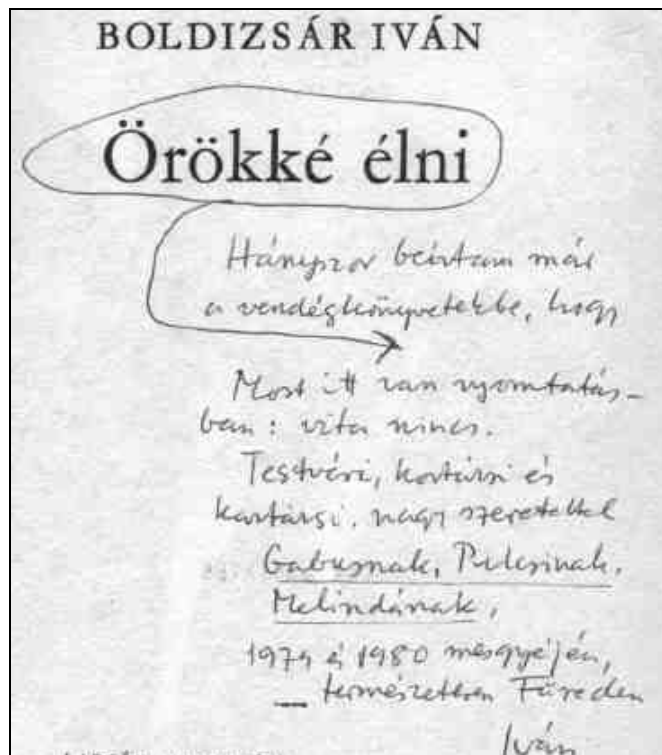
BOLDIZSÁR Iván író (1912–1988)

*Gabusnak, Pulcsinak, Melindának
és ha Borzi közben megtanult
olvasni, neki is, baráti öleléssel,
in signo vitae aeternae*

1977. október 28.

Ivántok

Boldizsár Iván: A félelem iskolája. Bp., 1977.

*Hányszor beírtam már a vendégkönyvetekbe,
hogy örökké élni.*

Most itt van nyomtatásban: vita nincs.

*Testvéri kortársi és kartársi nagy szeretettel
Gabusnak, Pulcsinak,
Melindának, 1979 és 1980 mesgyéjén, természetesen Füreden*

Iván

Boldizsár Iván: Örökké élni Bp., 1979.

DEÁK Tamás romániai magyar író (1928–1986)

Lipták Gábornak szíves emlékezéssel:

Deák Tamás

Kolozsvár, 1980. szeptember

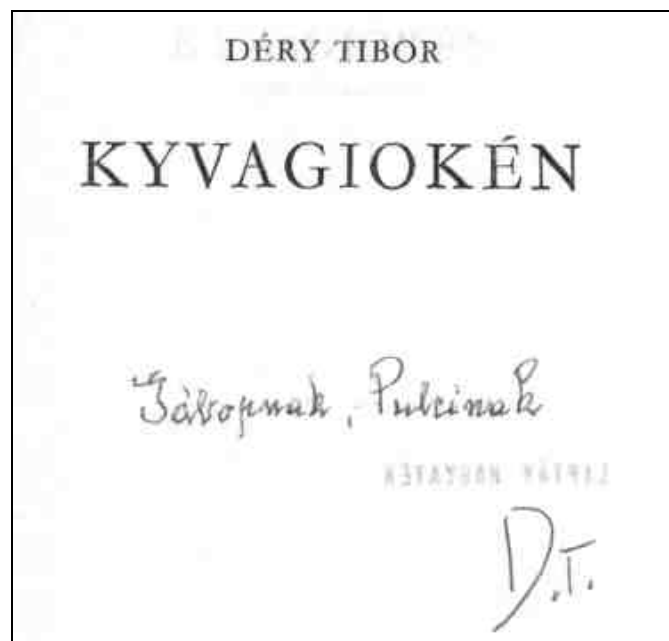
Deák Tamás: Újabb hallatlan történetek. Bukarest, 1980.

DÉRY Tibor író (1894–1977)

Gábornak, Pulcsinak

D.T.

Déry Tibor: Kyvagiokén. Bp., 1976.

GÁBOR István publicista (1928–1994)

*Gabusnak, a Magyar Országos Lipták Gábor
Múzeum főigazgatójának
és tudós munkatársainak szeretettel, hálával*
Gábor István

B.füred, 1981. október múzeumi segédőr
Gábor István: Percek, melyekért érdemes élni. Bp., 1981.

GARAI István szlovákiai magyar költő, műfordító (1915)

*Lipták Gábornak, a nyitott kapu mindenkor ked-
ves gazdájának
meleg kézfogással:
Balatonfüred, 1983. ápr. 28.*

Garai István

Garai István: Bakonyi zászlóalj. Bp., 1980.

DOBOZY Imre író (1917–1982)

*Lipták Gábornak, Pulcsinak,
sok szeretettel*

1979. júl. 25.

Doboz Imre

Doboz Imre: Hatalom nélkül. Bp., 1979.

GERŐ László építész (1909–1995)

Lipták Gábornak

Gerő Laci

959. I. 16.

Entz Géza-Gerő László: A Balaton környék műemlékei. Bp., 1958.

ELBERT János irodalomtörténész, műfordító (1932–1983)

*Gabusnak születésnapjára, szeretettel, barátság-
gal és mindig-mindig hálával
a Pulcsi-Gabus ház csodálatos hangulatáért
Balaton, 1978. VII. 1.*

Elbert János

Csehov: Drámák. Fordította: Elbert János. Bp., 1978.

GODA Gábor író (1911–1996)

*Fáradt vagyok a kiabáláshoz,
hát írok Neked, hogy olvass.
Pulcsit és Gabust a régi szeretettel
üdvözlí ifjú barátjuk*

981. május

Goda Gábor

Goda Gábor: Bolondóra. Mennyei csavargók. Két regény. Bp., 1981.

HÁRS László író, költő (1911–1978)

*Liptákéknak – de nem az elvont „fogalommal vál-
táknak”,
hanem a nagyon is eleven és emberi Pulcsinak és
Gabusnak,
elevenen emberi és baráti szeretettel*

Hárs Laci

1977 április 24.

Balatonfüred

Hárs László: Buci királyfi összes meséje. Bp., 1977

ÉRI István régész (1929)

*Liptákéknak
szeretettel, de
immár harmadik
eresztésben*

Éri Pistától

Veszprém, 1972. I. 27.

Éri István: Nagyvázsöny. Veszprém, 1971.

FÉJA Géza író (1900–1978)

*Lipták Gábornak igaz barátsággal
Budapesten, 1957. május 30-án*

Féja Géza

Féja Géza: Viharsarok. Bp., 1957.

HEITLER László festőművész, művészeti író (1937)

*Lipták Gábor bátyámnak és kedves Párjának
sok szeretettel ajánlom:
Balatonfüred,
1979. ápr. 10.*

Heitler László

Heitler László: Vedres. Bp., 1973.

HOGYOR József író (1936)

*Drága Liptákéknak második
szüleimnek, akik önzetlenül
egyengették az én mindig
nehéz utamat.*

Sok szeretettel és fiui tisztelettel

1978. november 25.

Hogyor József

Hogyor József: Nehéz út. Dokumentumregény. Bp., 1978.

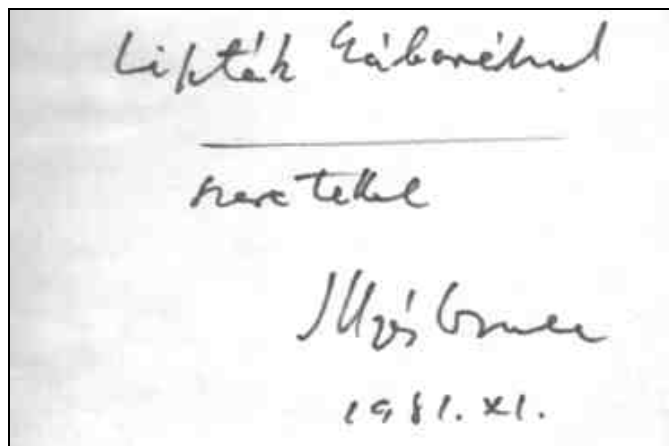
ILLYÉS Gyula költő, író (1902–1983)

*Lipták Gáboréknak
szeretettel*

Illyés Gyula

1981. XI.

Illyés Gyula: Közügy: Versek, Bp., 1981.

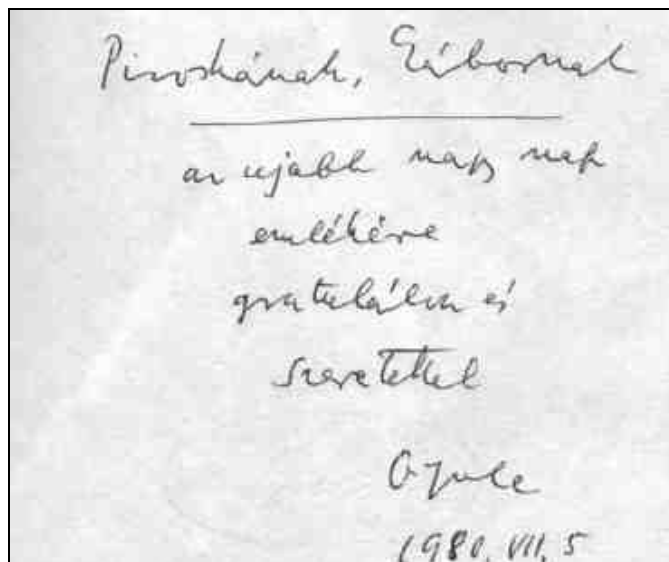

*Piroskának, Gábornak az újabb
nagy nap emlékére gratulálva
és szeretettel*

Gyula

1980. aug. 5.

Illyés Gyula: Szemelt szőlő. Válogatott versek. Bp., 1980.

JÓZSA Tivadar

(írói név: Bodosi György) orvos, költő (1925)

*Pulcsinak és Gabusnak
a régi barátsággal*

Tivadar (Bodosi)

Pécsely, 1980. augusztus

Bodosi György: A szőlás vágyával. Bp., 1980.

KARINTHY Ferenc író (1921–1992)

Lipták Gabusnak

Pulcsinak

barátsággal, öleléssel

Karinty Cini

Karinty Ferenc: Víz fölött, víz alatt. Bp., 1966.

KERÉK Imre költő, műfordító (1942)

Lipták Gábornak és kedves

Családjának baráti szeretettel:

Sopron, 1978. nov. 22-én

Kerek Imre

Kerek Imre: Zöld parázs. Győr, 1977.

KERESZTURY Dezső író, költő (1904–1996)

*A címlapon nem pap van, hanem
én vagyok, bár egyre kopottabban,
mint az öreg papok –
térdem, inam rokkantan
is ideballagok.*

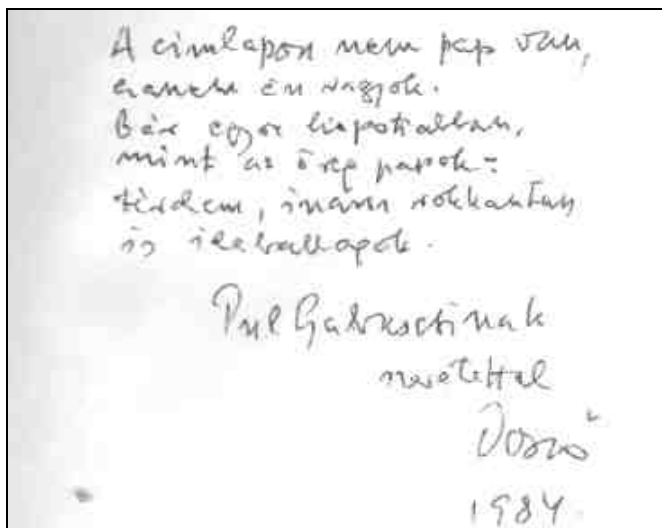
PulGabuscsinak

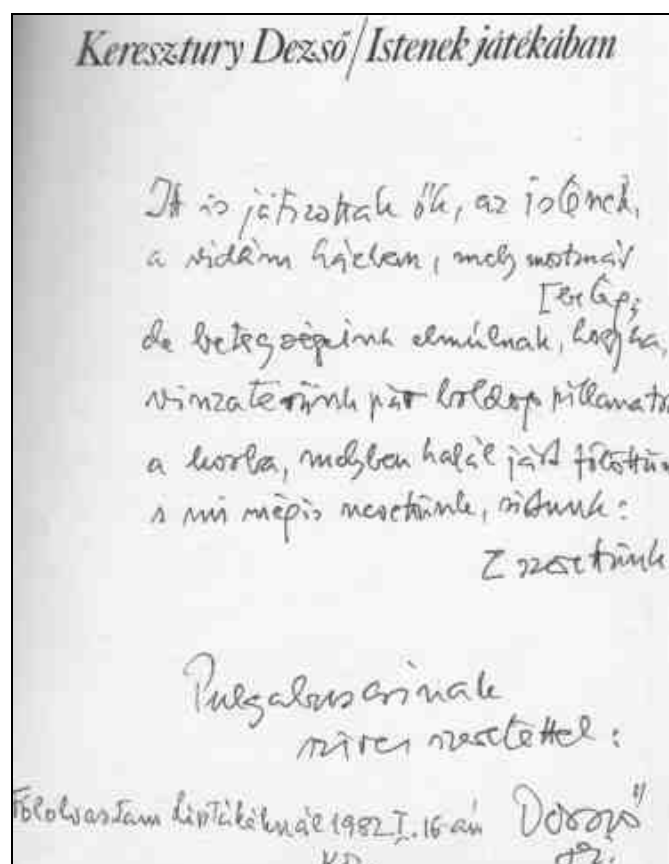
Szeretettel

Dezső

1984.

Keresztury Dezső: Állandóság a változásban. Zalaegerszeg, 1984.

itt is játszottak ők, az istenek,
a vidám házban, mely most már beteg;
de betegségeink elmúlnak, hogyha,
visszatérünk pár boldog pillanatra
a korba, melyben halál járt fölöttünk,
s mi mégis nevetünk, sírunk:
szeretünk.

*Pulgabuscsinak
szíves szeretettel:
Dezső 82*

Fölolvastam Liptákéknál
1982. I. 16-án KD.

Keresztury Dezső: Istenek játékában. é.n.

Ez nem Házirend,
nem is Recept:
ne kövesse Kend
legyen csak rest,
egyék naponta egyszer:
csak reggeltől estig,
akkor lesz Kegyszer
ami neked tetszik.
Gabusnak, akinek követnie,
Pulcsinak, akinek követtetnie
kell a fenti tanácsot;

*Szeretettel: Dezső
79.*

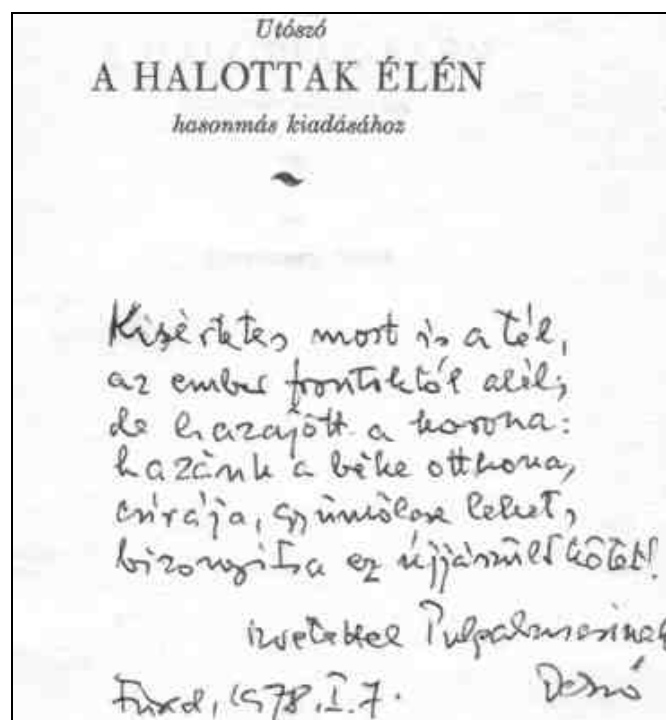
Keresztury Dezső: A viaskodás szonettjeiből. Bp., 1979.

Ha egyszer majd kilábol
örök időzavarából,
s vén szíve újra bátor
lesz: megszólal a pásztor:
emlékeit földézni
hogy ne legyen belőlük prézli,
de ige, mely zeng mint a régi,
Szeretet: földi s égi.

*Szeretettel jegyzé:
a pásztor*

Dezső bátya 83

Keresztury Dezső: A pásztor. Bp., 1982.

Kísértetes most is a tél,
az ember frontoktól alél;
de hazajött a korona:
hazánk a béke otthona,
csírája, gyümölcse lehet,
bizonyítsa ez újjászült kötet!

Szeretettel Pulgabuscsinak

Füred, 1978. I. 7. Dezső

Keresztury Dezső: Utószó a halottak élén hasonmás kiadásához. Bp., 1877.

LITVÁN György történész (1929)

*Gabusnak és Pulcsinak a régi
szeretettel*

Litván György

Litván György: „Magyar gondolat – szabad gondolat.” Bp., 1978.

MAROSÁN György politikus (1908–1992)

Lipták Gábornak, elvtársamnak,
és kedves barátomnak, harcostársamnak,
61-ik születésnapján, a
Szoc. Dem. párt balszárnyán eltöltött
küzdelmes évek emlékére

1973. július 30. M. Gyurka

Marosán György: Az úton végig kell menni. Bp., 1972.

NEMES László író, műfordító (1920)

Lipták Gáboréknak sok szeretettel,
barátsággal, nagyrabecsüléssel

Nemes László

Balatonfüred, 1973. júl. 8.

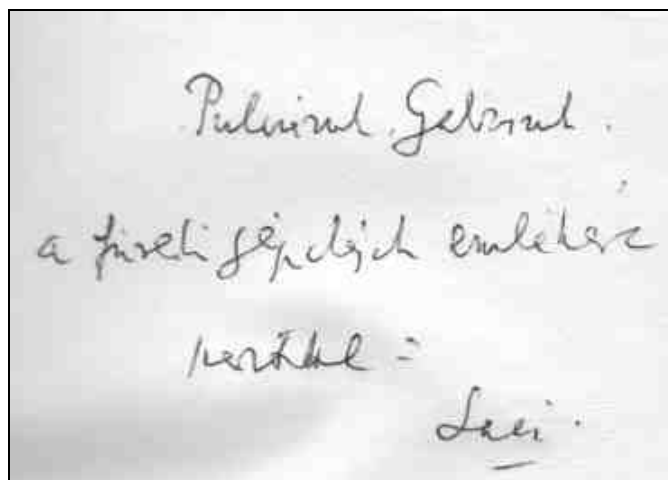
Nemes László: A jószándék kövei Bp., 1972.

NÉMETH László író (1901–1975)

Pulcsinak, Gabusnak a füredi
gépelések emlékére szeretettel:

Laci

Németh László: Égető Eszter. Bp., 1960.

ÖRKÉNY István író (1912–1979)

Lipták Gábornak és nőjének (Pulcsika)
A magyar és külföldi irodalom
istápjának
ajánlja

1977. VII. 25. Örkény István szintén íróember

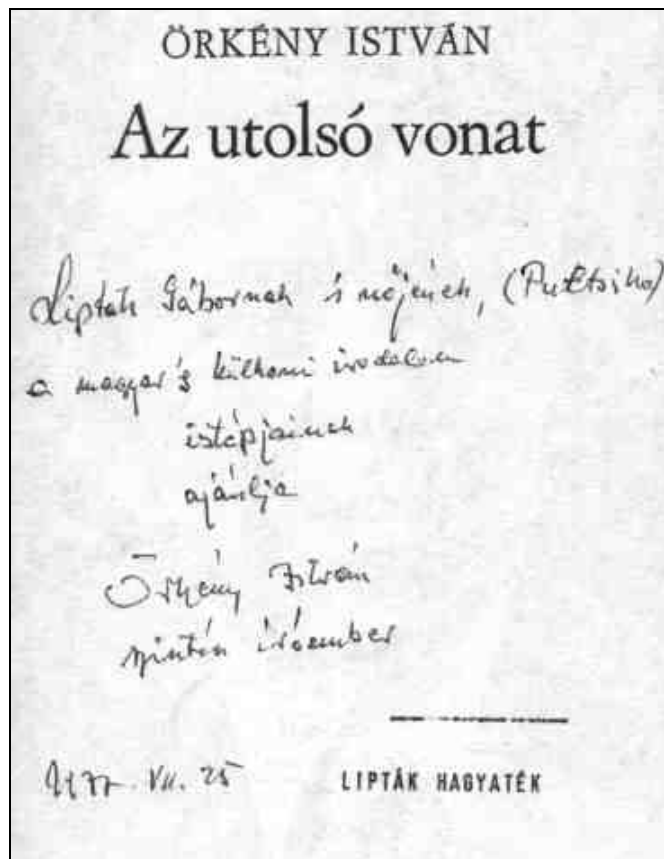
Örkény István: Az utolsó vonat. Bp., 1977.

Gabusnak és Pulcsinak
akik sose veszítették el a
kulcsot.

Szeretettel

1977. III. 21. Örkény Pista

Örkény István: Kulcskeresők. Bp., 1977.

PADISÁK Mihály író (1930)

Lipták Gábornak

Kedves Gábor!

Te olvastad valamikor a „Cápavadász”
első három fejezetét.

Most íme, küldöm nyomtatásban,
hátha visszaidézhetem vele
a magad dalmát emlékeit.

Barátsággal:

Bp. 1977. Karácsonyán

Padisák Miska

Padisák Mihály: Éljen a száműzetés. Bp., 1977.

PALOTAI Boris író (1904–1983)

Liptákéknak őszinte szeretettel

Palotai Boris

1982

március

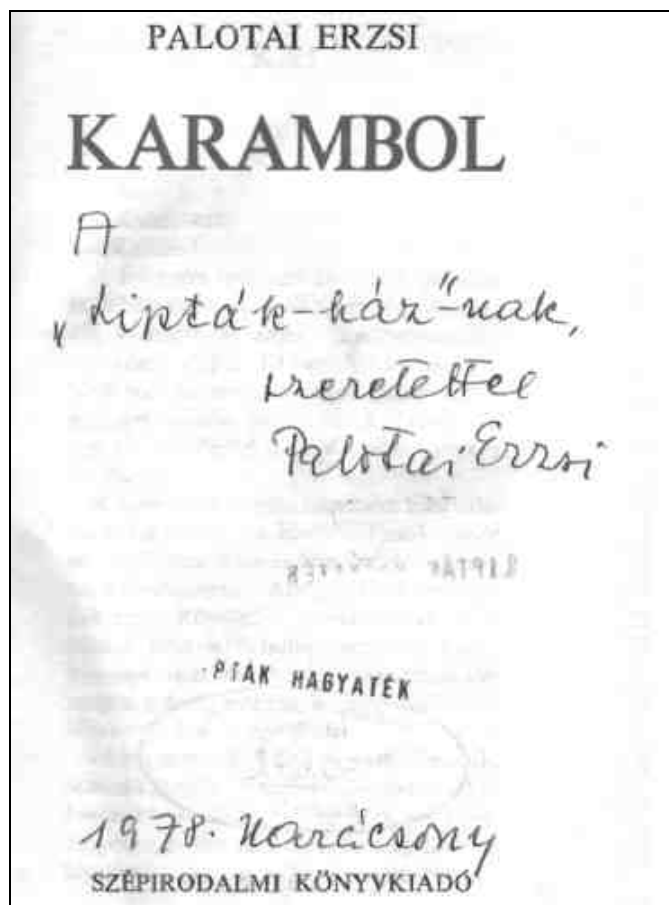
Palotai Boris: Bejöhetsz hozzám panaszkodni. Bp., 1982.

PALOTAI Erzsi előadóművész, író (1907–1988)

A „Lipták-ház”-nak szeretettel

Palotai Erzsi

Palotai Erzsi: Karambol. Bp., 1978.

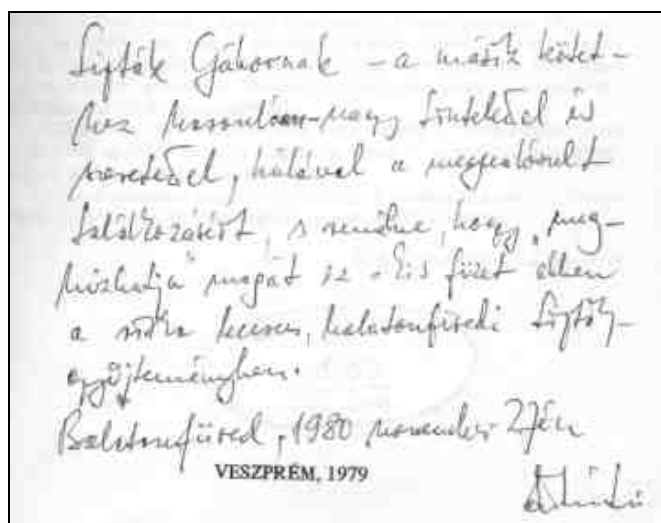
PATKA László

(írói név: Széki Patka László) költő (1948)

Lipták Gábornak – a másik kötethez hasonlóan – nagy tisztelettel és szeretettel, hálával a megvalósult találkozásért, s remélve, hogy „meghúzhatja” magát ez a kis füzet ebben a ritka becses, balatonfüredi Lipták-gyűjteményben. Balatonfüred, 1980. november 27-én

Patka László

Tollam neve ez. Irodalmi antológia. Veszprém, 1979.

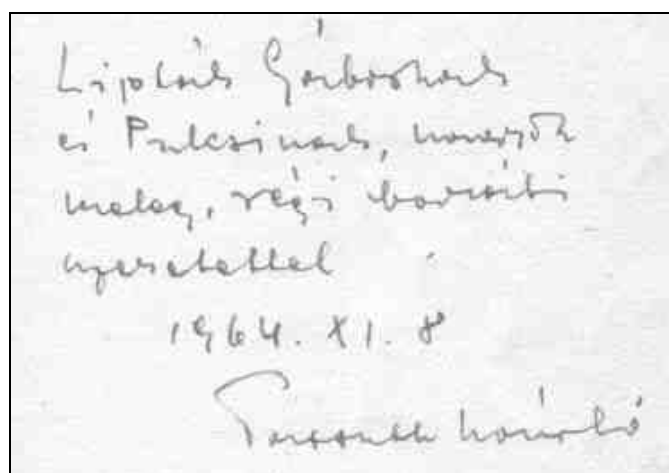
PASSUTH László író, műfordító (1900–1979)

Lipták Gábornak és Pulcsinak nagyon meleg, régi baráti szeretettel

1964. XI. 8.

Passuth László

Passuth László: Aranyködben fáznak az istenek. Bp., 1964.

Gabusnak és Pulcsinak, megújításául a nagyon régi, kedves barátságnak, szeretettel

1979. ápr. 27.

László

Passuth László: Medúzafej. Bp., 1979.

PONORI THEWREWK Aurél csillagász (1921)

Liptákénak egy kis darab az égből Balatonfüred, 1984. július 25.

Ponori Thewrewk Aurél

Ponori Thewrewk Aurél: A betlehemi csillag. Miskolc, é.n.

RÉZ Ádám műfordító, kritikus (1926–1978)

Gabuséknak, e könyv leghivatottabb ízlelőinek

szeretettel

1954. II. 14.

Ádám

Jack London: A vadon szava. Fordította: Réz Ádám. Bp., 1954.

SOMLYÓ György költő, író (1920)

A jubiláló Gabusnak

és Pulcsinak

régi barátsággal

és szeretettel küldi

Somlyó György

Balatonboglár

1982. június 30.

Somlyó György: Piero della Francesca. Bp., 1980.

SUMONYI Zoltán

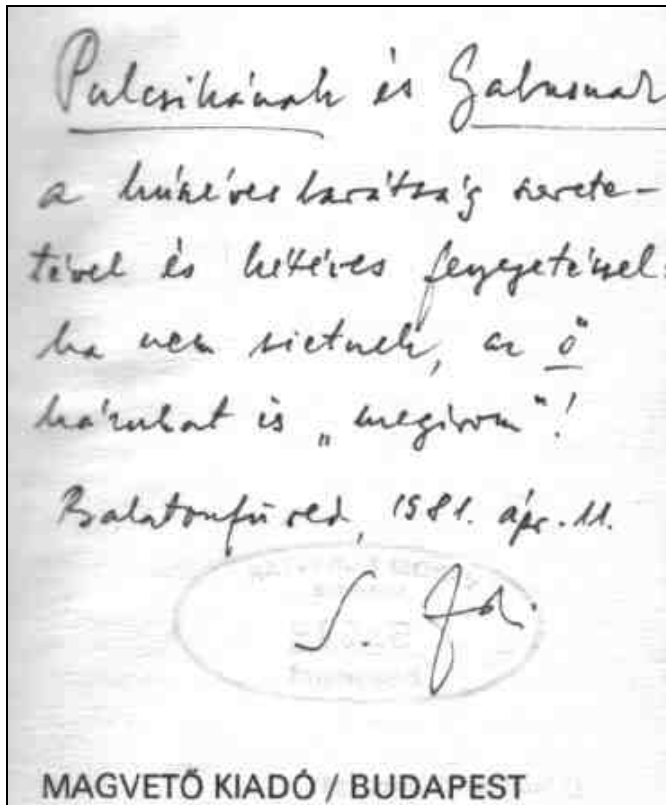
(eredeti név: Papp) költő, író (1942)

*Pulcsikának és Gabusnak
A húszéves barátság szeretetével
és kétéves fenyegetéssel: ha
nem sietnek, az ő házukat
is „megírom”!*

Balatonfüred, 1981. ápr. 11.

S. Zoli

Sumonyi Zoltán: Panel-halom. Bp., 1981.

Lipták Gáboréknak

– Pulcsikának, Gabusnak –
20 éves szeretettel:

Sumonyi Zoli
és a modell

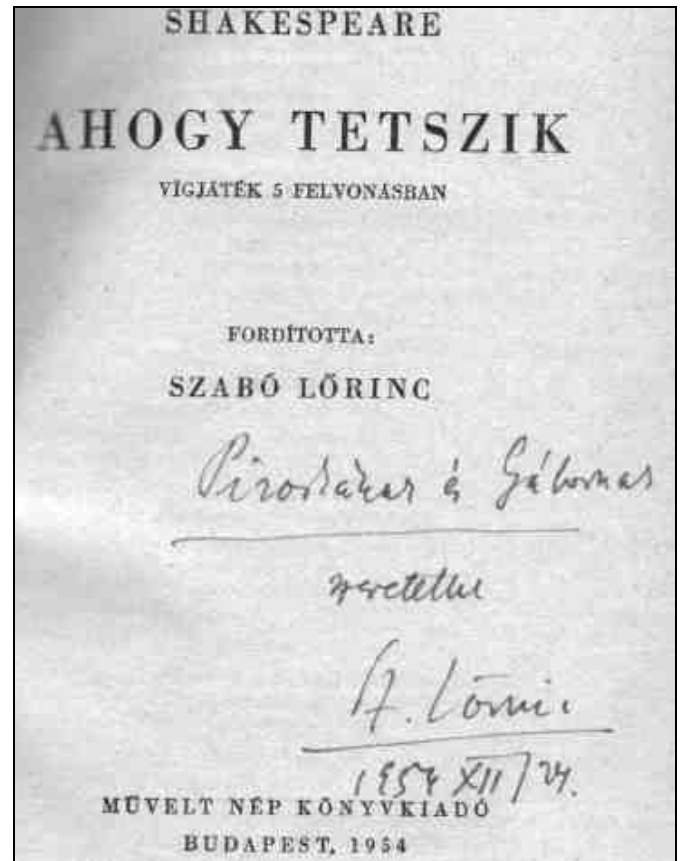
Vas István

Sumonyi Zoltán: Vas István. Bp., 1982.

SZABÓ Lőrinc költő, műfordító (1900–1957)

*Piroskának és Gábornak
szeretettel
Sz. Lőrinc
1957. XII. 24.*

Shakespeare: Ahogy tetszik. Fordította: Szabó Lőrinc. Bp., 1954.

SZÁNTÓ Piroska festő, grafikus (1913–1998)*Pulcsinak és Gabusnak**nagy-nagy szeretettel**Szántó Piroska**alias**Lúdas Matyi*

Fazekas Mihály: Lúdas Matyi. Szántó Piroska rajzaival. Bp., 1962.

SZELÉNYI Károly fotóművész (1943)

*Pulcsikának és Gabusnak,
nagy szeretettel:*

B.füred, 1981. július Szelényi Károly

Szelényi Károly: Tokaj és vidéke. Táj változó fényben. Bp., 1981.

SZÍJ Rezső művészeti író (1915)

*Lipták Gábornak
szeretettel és tisztelettel*

*a sok-sok segítségért;**a megtapasztalt barátságért**Balatonfüred, 963. aug. 21. Szíj Rezső*

Szíj Rezső: Az épülő Szombathely. Bp., 1963.

TAMÁS István író, újságíró (1932–1998)*Lipták Gáboréknak**Szeretettel**Tamás István**Badacsonytomaj, 1979. júl. 14.*

Tamás István: Az esti hajó. Bp., 1979

THIERY Árpád író (1928–1995)

Lipták Gabusnak

szeretettel, régi szép időkre emlékezve

Thiery Árpád

Thiery Árpád: Mentsük meg lelkeinket! Bp., 1984.

TÜSKÉS Tibor irodalomtörténész, kritikus (1930)

Lipták Gáboréknak

őszinte tisztelettel és

igaz baráti szeretettel ajánlom

sok régi füredi találkozás

emlékével

1980. március

Tüskés Tibor

Tüskés Tibor: Így élt Zrínyi Miklós. Bp., 1973.

UNGVÁRI Tamás író, műfordító (1930)

Lipták Gábor írónak

szerény tanítványa

Ungvári Tamás

Ungvári Tamás: A világirodalom új értékeléséhez. Klny. A Filológiai Közlöny 1963. évi 3–4 számából. Bp., 1963.

VAS Zoltán politikus, író (1903–1983)

Gábornak, a Balaton

Oblomovjának és

nemtőjének a

mindenki Pulcsijának

és Melindának

ölelünk

Zoltán, ...

Vas Zoltán: Viszontagságos életem. Bp., 1980.

WEÖRES Sándor költő, műfordító (1913–1989)

Lipták Gábornak és Piroskának

szeretetteljes emlékezéssel

a balatoni szép nyári napokra

1955. szept. 28.

Weöres Sanyi

Rusztavali: A tigrisbőrös lovag. Fordította: Weöres Sándor. Bp., 1954.

ZÁKONYI Ferenc

idegenforgalmi szakíró (1909–1991)

Pulcsikának és Gábornak

őszinte szeretettel és barátsággal

Feri

Sági Károly – Zákonyi Ferenc: Balaton. Bp., 1970.

A felsorolt könyvek a balatonfüredi
Helytörténeti Gyűjteményben találhatók.

SARKADY TAMÁS

EMLÉKEZÉS LIPTÁK GÁBORRA

Közhely, hogy gyorsan repülnek az évek – mintha tegnap lett volna –, de sajnos ez tény.

Éppen 20 éve egy mentőautóban ülve kísértem Barcelonában a repülőtérré, felesége, Pulcsi néni társaságában Lipták Gábor író, Gabus bácsit, aki akkor már halálos beteg volt.

A tiltakozások ellenére indultunk el Spanyolországba. Egy hétig szinte ki sem mozdultunk a szállodából, mert Gabus bácsit ápolni kellett, és amikor egyszer a kerekesszékkal letoltam őt a tengerpartra, azt suttozta: „vigyetek haza!” A reptéren elbúcsúztunk, hálából szolgálataimért kaptam 500 DM-et, azzal a kikötéssel, hogy helyettük is menjek el Andorrába a Pireneusok tetejére, és kötelezően vásároljak egy olyan ajándékot, amelyre ha ránézek, akkor mindig a Lipták házaspár jusson eszembe!

Becsületből így is tettem, a mai napig is őrzöm és használom azt a kazettás magnós rádiót, amely akkor nagyon kurrens árunak számított. De még elmentem Figuerasba, a Salvador Dali híres múzeumba, és kétszer Barcelonába megnézni a Picasso múzeumot és Gaudi építményeit. Itt és most sokadszor köszönöm meg mindkettőjüknek a spanyolor-

szági és az olaszországi nagyszerű élményeket.

Ki volt Lipták Gábor?

Húsz éve, május 29-én halt meg Balatonfüred jeles személyisége, Lipták Gábor író. Balatonfüredi otthona, amelyet 1886-ban felesége anyai nagyapja Gyapai Nándor a Stefánia Yacht Egylet intézője építtetett, az 1950-es évektől kedvelt találkozó s gyakran tartózkodási helye az irodalmi és művészeti élet sok kitűnő alkotójának.

A házról és vendégeiről *Nyitott kapu* című könyvében írt. Számos, a Balatonhoz kötődő, népszerűsítő kiadvány szerzője, vagy társszerzője volt. A Balaton-vidék irodalomtörténeti, művelődéstörténeti hagyományainak feldolgozásával is foglalkozott. Főműve a magyar tájakhoz fűződő regék, mondák és történetek irodalmi feldolgozása: *Aranyhíd*, *Ezüsthíd*, *Regélő Dunántúl*, stb. című könyvek. Hagyatékának nagyobb része a Petőfi Irodalmi Múzeumban, kisebb része a Városi Helytörténeti Gyűjteményben található. A Lipták-ház felújítva a Magyar Fordítóház Alapítvány műhelyeként működik. Sírja a balatonfüredi köztemetőben van. Nevét a városban utca viseli. Emlékét a Füredi Panteonban tábla őrzi

A Lipták házaspár

(2001), amelyet Nemes Péter balatonfüredi szobrászművész bronz plakettje díszít (2004).

De most ígérem a Tisztelt Hallgatóságnak, hogy ezután csak a szépre emlékezem, mert Gabus bácsi szelleme itt lebeg közöttünk, és mindjárt a fejemre koppint, hogy ne legyünk szomorúak.

Kedves Gabus bácsi! Mint fogadott fiad, inasod, ordonáncod, csicskásod (örömmel tettem mindezt), hálás szívvel emlékezem Rád, hogy először általános iskolásként – mint irodalmi szakkörös – Farkas Edit igazgatónő-szakkörvezetővel fogadtál szeretettel, barátsággal, örömmel, mint irodalom iránt érdeklődő, nyiladozó értelemmel, érzelemmel bíró kisserácot, hogy bepillantsak egy író alkotóműhe yébe, híres könyvtárába, még híresebb néprajzi gyűjteményébe. Pulcsi néni pedig finom süttivel, fagylalttal, lángossal várt.

Elmesélted, milyen út vezet egy könyv megírásához: a kutatástól a sok-sok olvasáson, anyaggyűjtésen, átvirrasztott éjszakákon át, addig, amíg az olvasó a kezében nem tarthatja az elkészült kötetet. Ekkor tudtam meg, hogy a tihanyi kikötőben a mezítlásbas gyerkőcök jóféle dunántúli tájszólással elmondott regéje (50 fillér volt a mese) a Te írásaidból való.

Ezzel a 63-as látogatással kezdetét vette a „Nyitott kapun” való – azóta is tartó – Lipták házi belépéseim sorozata. Gimnazistaként és később főisko-

lasként már egy csodálatos szellemi miliőbe csöppentem bele – azóta már történelem –, a szép zöld szemeskályha kuckójában meghúzódva hallgattam az akkori magyar irodalom világszínvonalú állócsillagait: Németh Lászlót, Illyés Gyulát, Déry Tibort, Weöres Sándort, Keresztury Dezsőt, Tamási Áront, Kodolányi Jánost, Passuth Lászlót, Berda Józsefet, Bertha Bulcsút, Örkény Istvánt, Pilinszky Jánost, Urbán Ernőt, képzőművészeit: Bernáth Aurélt, Borsos Miklóst, Amerigo Totot, akik nemcsak az akkor aktuális műveikről, hanem a világ, Európa, a magyarság és Erdély jövőjéről, olyan dolgokról beszéltek, amelyeket csak zárt ajtók mögött lehetett elmondani, netán a Szabad Európa Rádió adásaiban hallani. Én is csak félig-meddig fogtam fel e beszélgetések súlyát, közben töltöttem a poharakba a jó s a kevésbé jó – néha hígított – borokat, kínáltam a Pulcsi néni és segítői által sült lángosokat. Gabus bácsi szokta volt mondani, ha fogyóban volt a bor: „Tamáskám, nyugi, a rómaiak is ásványvízzel hígították, itták a bort! Isszák – nem isszák, nem kapnak mást!” – Ugratták is érte többször Gabus bácsit a jelenlevő borivó vendégek.

Manapság sokszor gondolok a fent említett és felsorolt zsenikre, no meg a sok kiváló színészt és képzőművészt sem szabad felejtetni – mennyire itt kellene lenniük a mai szellemi-, művészi-, politikai életben, hogy helyes irányt mutathassanak a súlyos erkölcsi, szellemi, tudati válságban küszködő országnak európeai gondolkodóként!

Köszönöm, Gabus bácsi, soha el nem múló hálaival, hogy láthattam őket, kezet foghattam velük, és sete-sután kérdezhettem őket, beszélhettem egyikkel-másikkal.

Külön fejezet, kaland, nagyszerű élmény volt a csodálatosan sikerült olaszországi utazásunk 1984-ben. A felállás a következő volt:

Pulcsi néni bőröndökkel, tarisznnyával, jómagam egy nem éppen korszerű tolószékkal, benne a minimum 110 kilós Gabus bácsival, aki menet közben állandóan beszélt, gesztikulált, irányt változtatott és minden második cukrászdánál, kocsmánál, pizzeriánál, trattoriánál megálljt parancsolt. De erről később.

Szóval indulás Itáliába! Nekem először, nekik tizenkettedszer adatott meg ez a csodálatos utazás.

Imádták Olaszországot.

Ferihegyen két markos légikísérővel tolószékektől felcipeltük Gabus bácsit a repülőgépre. Pulcsi néni az ablaknál, Gabus bácsi középen, én a szélén foglaltam helyet. Életemben először repültem – és miután a Balatonfüred és Veszprém közötti távol-

ságot is enyhe hányingerrel szoktam megtenni az autóbusszal –, ezért egyedül csak engemet ápolt a gép személyzete súlyos légi- és gyomorbántalmak miatt. A többi utas jóízűen falatozott, ivott, egy 84 éves cigarettázó hölgy fújta rám a füstöt, súlyosbítva szorult helyzetemet. Gabus bácsi nevetve szakált: „Tamáskám, fordítva kellene csinálnod, a kaját nem kifelé, a zacskóba, hanem befelé szokták adagolni!” Forli repülőterének büféjében Gabus bácsi javaslatára 2 dl borral gyógyítottam émelygő gyomromat, de az alkohol hatására teljesen elgyengültem, így alig tudtam a buszhoz irányítani a toloszékot, melyre teljes súlyommal ránehezedtem, különben biztosan elestem volna.

Riminiben egy tengerparti szállodában laktunk, minden reggel egy elegáns Audi 200-as taxi várt bennünket, és indultunk felfedező útra a közeli történelmi városokba.

Így láthattam Ravennát, Velencét, Bolognát, Assisít, Pisát, a sok-sok világhírű templomot, épületet, szobrokat, síremlékeket, múzeumokat. Mindezt az élményt, a sok látnivalót a Lipták házaspár magas szintű szakmai tolmácsolásával, elemzésével élhettem át, akik külön-külön elemezve – egymás szavába vágva – magyaráztak, tanítottak.

A magas kultúrából hazaérkezvén a szállodába, vacsora, átöltözés után ismét taxiba ültünk és irány a szubkultúra! Vagyis kocsmák, sztriptízbár, a fiúknak enyhén huncut mozi színesben és szélesvásznos, melynek előterében Pulcsi néni türelmesen várt és kedves mosollyal nevetett, kacsinzott ránk, amikor a látottaktól elvörösödve kiszédelgettünk a vetítésről.

Valószínű előző életükben olaszok lehettek, mert szerelmes rajongással néztek rá mindenre, amibe utunk során belebotlottunk! Felidézték, pontosan emlékeztek az előző 11 itáliai útiélményeikre!

De abbahagyom az élménybeszámolót, mert most Rád, Rátok gondolok, Hozzatok beszélek itt a sírokatok mellett!

Kedves Gabus bácsi! 20 éve hogy elmentél a szeretett tájról, az imádott Házból. Igen megváltoztak a körülmények, a kapu be van csukva, de szép és nemes szerepet kapott kedves hajlékotok, nagyon sok külföldi alkotó, műfordító dolgozik mostanában ott. Nagyszerűen felújították, és az emléketeket egy szolid kiállítás őrzi örökké. A magyar irodalom gyöngyszemeit fordítják a világ számtalan nyelvére, a Ti otthonotok nélkül ez sohasem valósulhatott volna meg. Ezt is köszönjük, tudom, elviszik híreteket a nagyvilágba, a Lipták ház szellemiségét, na és a bor szeretetét. Jómagamnak és

egykori hűséges híveidnek azért kinyitják azt a bizonyos kovácsoltvas kaput, ha régi emlékeinket keressük, vagy újsütetű külhoni irodalmár barátainkat látogatjuk meg, vagy irodalmi piknikre vagyok, vagyunk hivatalosak! Ne aggódjatok, életetek, tevékenységetek, mecénási szerepetek gyümölcssei beérték!

Ha felmegyek a lépcsőn, most is ott van kétoldalt az a kissé ormóttan két pad, néprajzi gyűjteményetek része, fölöttük a régi fotókkal. Az előtérbe belépve ott áll most is az a csodálatos németalföldi reneszánsz intarziás asztal. Intarziái kicsit elsápadtak az üveglap alatt, pedig patináját a vidám vacsorák közben kiömlött borok, lecsók, lángosok lecsöpögött zsírja, tejfölök lecsurgott leve adta, melyeket Pulcsi néni kockás konyharuhájával egy nonfiguratív fényes foltta maszatolta-dörzsölte össze, sokunk megrökönyödésére!

„Ne aggódj, Tamáskám! Ezt az asztalt 400 éve használja valaki, pont a Lipták házban ne tennék ezt?” – Milliókért eladhatták volna, külföldre is! – „Nem eladó, ez nemzeti érték, vagyon!” – szokták volt gyakran mondani!

Behunyt szemmel még ma is tudom, mi hol állt, függött a falon! Az egykori dolgozószobába belépve, jobbra a zöld szemeskályha állt, a falon Egry József csodálatos festményei, Amerigo Tot nagyszerű grafikája – melyet egy kézmozdulattal vetett papírra –, a polcokon rengeteg, dedikált könyv sorakozott. Szemben, a hatalmas íróasztalon könyvek, kéziratok halmaza, egy öreg írógép és Borsos Miklós *Balaton szél* című kisplasztikája díszként és papírnehezékként szolgálva az íróasztal gazdáját. Az előtérben a kandalló párkányát őrizte az a kicsiny mozsárágyú, melynek dörrenése jelezte az egri szüretnek kezdetét az 1800-as évektől. Ettől jobbra fent a falon függött az utolsó bakonyi betyár, Savanyú Jóska fokosa.

Gabus bácsi! Sokszor mondtad, és felhatalmaztál mindenkit, ha erre járunk, öntsünk a sírodra jó füredi bort, igyunk az egészségedre, hiszen a pincéd és a szőlőd valamikor itt, ezen a helyen volt.

Kedves Gabus bácsi! Most is szavadon foglak, mint 80. születésnapodon, ugyanitt a temetőben! Adjon Isten továbbra is örök békességet, nyugodalmat és az égi kávéházban a többi művésszel, íróval, költővel kellemes időtöltést. Pulcsikával nézzetek néha ránk egy felhőn ülve, mosolyogva, integetve. In vino veritas! Béke poraidra! Utólag is köszönök mindent! Egészségedre!

(Elhangzott 2005. május 30-án délután a balatonfüredi köztemetőben levő sírjánál, hajdani szőlője helyén, a Balatonra látva, halálának 20. évfordulójára emlékezve.)

SZABÓNÉ VÖRÖS GYÖRGYI

EMLÉKJELEK BALATONFÜREDEN

2004. december elején mutatta be a nagyközönségnek legújabb kiadványát a Balatonfüred Városért Közalapítvány. A település emlékjeleit felsorakoztató kötet hiányt pótol. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy pár hónapon belül átdolgozva, bővítve a Balatonfüred–Csopak Tája Szövetkezet anyagi támogatásával újabb 1000 példány követte az első kiadást.

Kevés város van az országban, ahol ennyi említésre méltó jellegzetesség van, mint az Anna-bálok hazájában. Éppen ezért Bándi László főszerkesztő és lelkes csapata nem kis feladatot vállalt magára, amikor a teljességre való törekvést tekintette az anyaggyűjtés elsődleges szempontjának. Céljuk az 1996-ban megjelent Emlékhelyek Veszprém megyében című kiadvány balatonfüredi vonatkozásainak bővebb, részletesebb bemutatása volt. Míg az előbbiben 158 emlékhely került feldolgozásra, addig a most napvilágot látott első kiadásban 241, a 2005 tavaszán megjelent másodikban már 245 önálló alkotás szerepel.

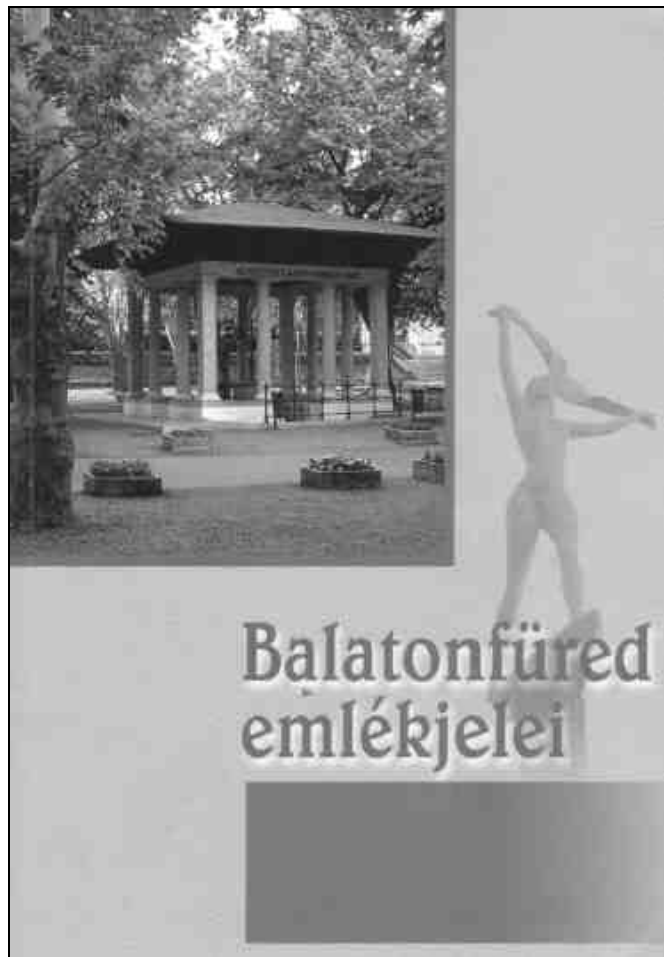
A dokumentum külön fejezetenként szól a szobrokról, emlékművekről, emléktáblákról (kiemelve a Füredi Panteonban lévőket), valamint a városra oly jellemző emlékfákról és a síremlékekről. Az alapos kutatás eredményeként minden műtárgynál részletes leírást kapunk az objektum helyéről, feliratáról, anyagáról, készítőjéről és felavatásának körülményeiről. Bővebb életrajzot közöl a könyv az egyes emlékhelyhez kapcsolódó személyekről, illetve az emlékfák esetében a fa fajtájáról is ad információt. Az anyaggyűjtés gondosságáért dicséret illeti a szerzőket: Bándi László főszerkesztőt és a Helytörténeti Gyűjtemény nyugdíjas és aktív munkatársait: Elek Miklóst, Karika Erzsébetet, Németh Ákosnét és Tóth Györgyit, akik mindenféle ellenszolgáltatás nélkül, hangyaszorgalommal egyesítették a különféle helytörténeti forrásokból és a szóbeli adatközlésekből származó információkat.

Az emlékjelek egyértelmű azonosítását segítik Csim György szép fotói, melyek (gondolom az anyagiak miatt) sajnos csak részben színesek. Ő tervezte a könyv borítóját is: kiválasztotta, sőt mondhatni az emlékjelek közül jelképpé emelte Borsos Miklós Balatoni szél című alkotását, valamint a közismert Kossuth Lajos forrást. A hátlapra jeles személyiségeket sorakoztatott. Tagore „hajt főt” Jókainak, Quasimodonak és Lóczy Lajosnak,

„őket figyeli” a háttérből a két balatoni ősfoglalkozást jelképező Halász és a Révész.

Polgármesteri ajánló, főszerkesztői előszó, irodalomjegyzék, szerzői életrajzok, a támogatók bemutatása, német és angol nyelvű ismertető, valamint térkép teszi még gazdagabbá az amúgy is sokrétű kiadványt.

A gyakorlati használó számára egy kézikönyv lelke mindig a mutató. Ennek segítségével lehet a kötet főszövegében előforduló neveket, fogalmakat, évszámokat célirányosan, gyorsan megkeresni. Erre törekedtek a könyv alkotói is több-kevesebb sikerrel. A kötet első kiadásában „Az emlékjelek mutatója” mintegy bővebb tartalomjegyzékként szolgál. Kár, hogy nem betűrendben és oldalszámra hivatkozva rendszerezték a felsorolást, mert ilyen formában nem segíti elő a gyors tájékozódást. Az összevont „Névmutató” segítségével könnyen kiszűrhető, hogy egy személy hányszor és melyik emlékjelnél érdekelt. Kissé bonyolítja a dupla utaló, melyen az oldalszám előtt az emlékjel típusa (SZ szobor, M

emlékmű, T emléktábla, F emlékfá, S síremlék) és ezen belüli sorrendje is szerepel.

A könyv második kiadásában a „Személynévmutató” már egyértelmű, sőt az emlékjelekhez kapcsolódó neveket tipográfiaileg kiemelt oldalszámokkal is megkülönböztetik. Újdonsága a 2005 áprilisában megjelent kötetnek a „Személynevekhez nem köthető emlékjelek” mutatója. Az előző kiadásban az alkotások címe alapján nem lehetett keresni, ezt hivatja pótolni ez a felsorolás. Kis időbe tellett rájönni, hogy pl. a „Holocaust füredi áldozatai – tábla 192” valójában a 192. oldalon lévő emlékfánál található. Célszerű lett volna jelezni, hogy oldal-számokat jelentenek a feltüntetett számok. A második kiadásban a szerzők nagyon sok, az előzőben kapkodásból eredő hibát kijavítottak. Többek között helyükre kerültek a „Deák Ferenc emlékmű” beillesztése miatt elcsúszott mutatók és a térképen található utcajegyzék is betűrendes elrendezésű lett, de a hátsó belső borítón lévő szép színes fotókról továbbra sem derül ki, hogy hol és mit ábrázolnak.

A köszönet elismerő szavai illetik a nyomdai előkészítésért Scheer Jánosnét, Tóth-Bencze Tamást és az időközben tragikusan elhunyt Bertók Gergőt.

A balatonfüredieknek nélkülözhetetlen, praktikus kézikönyv született, mely egyben olvasmányos és ismeretterjesztő is a település iránt érdeklődők számára. Turisztikai és kegyeleti funkciója mellett óriási eredménye e dokumentumnak, hogy számba vette az emlékeket és felhívta a figyelmet az elhanyagolt alkotásokra.

Az emlékjelek állításának időpontja rávilágít egy figyelemre méltó tendenciára. Míg 1900 előtt mindössze 14 mű született, 1901 és 1950 között, vagyis ötven év alatt 24 alkotás jött létre. 2001-től 2004. novemberig, az anyaggyűjtés lezárásáig pedig már 49 emlékjel készült; tehát kézzelfoghatóan egyre több emléket állítunk a múltnak. Úgy tűnik, beigazolódnak Jókai Anna, a Nemzeti Kegyeleti Bizottság elnökének szavai: „Múlt – jelen – jövő összefüggő fogalom. A jelen tartozik a múltnak, s utat mutathat a jövőnek.”

Bízom benne, hogy a Balatonfüred emlékjelei című könyv elfoglalja méltó helyét az ország többi városának hasonló kiadványai között. Tudom, hogy vannak, és remélem, lesznek is még ilyen megszállott lokálpatrióta kutatók, akik folytatják, kiegészítik majd e kötetet a későbbiekben felállítandó emlékhelyekkel. Ekkor további értelmet nyernek majd Keresztury Dezső sorai:

„Őrizd nemzeti múltunk emlékeit úgy,
hogy bennük újulj magad is, újratereztve
hazánk.”

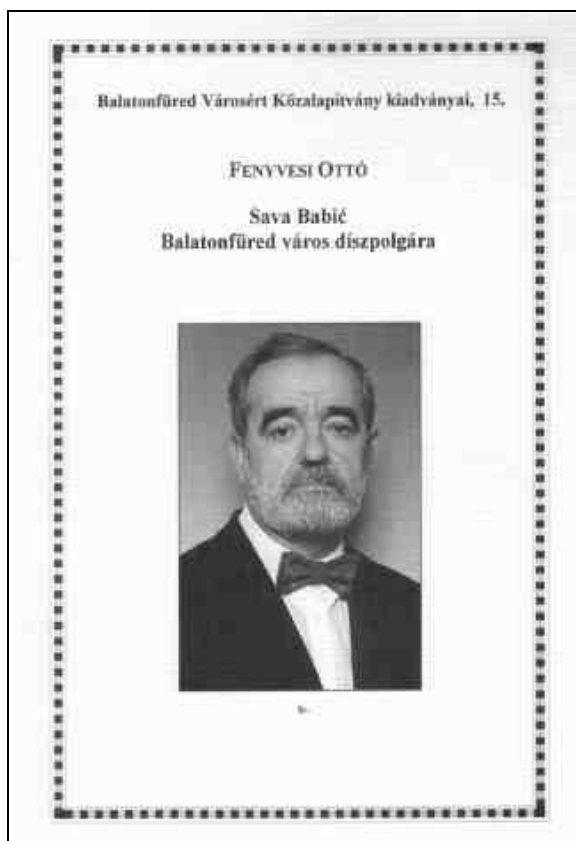
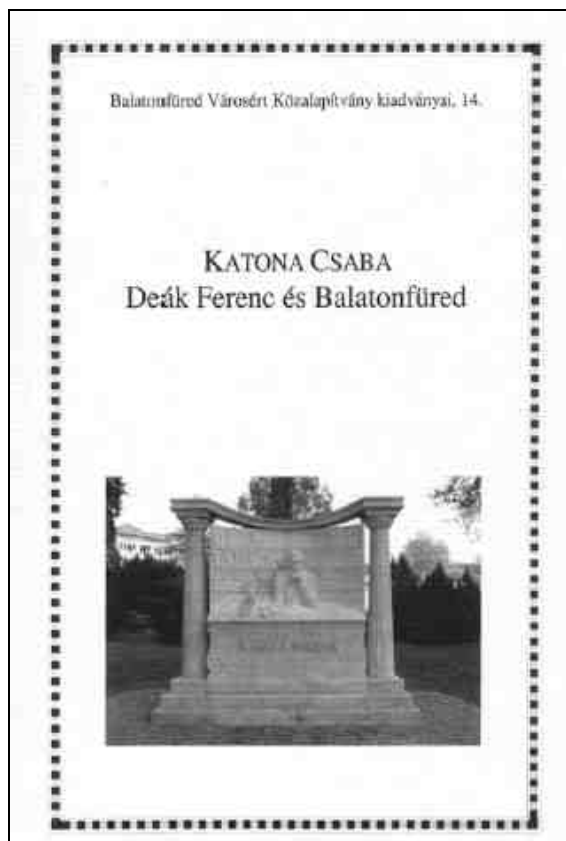
SZERKESZTŐSÉGI KÖZLEMÉNYEK

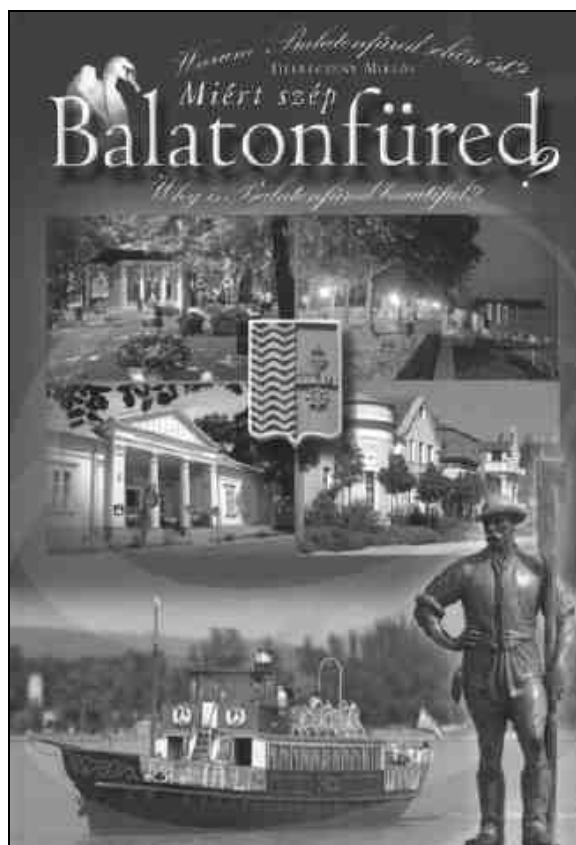
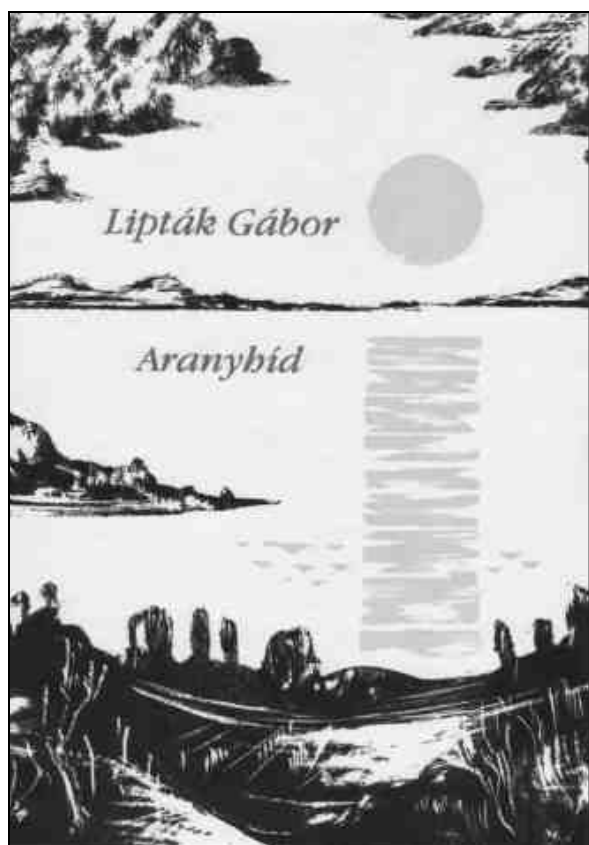
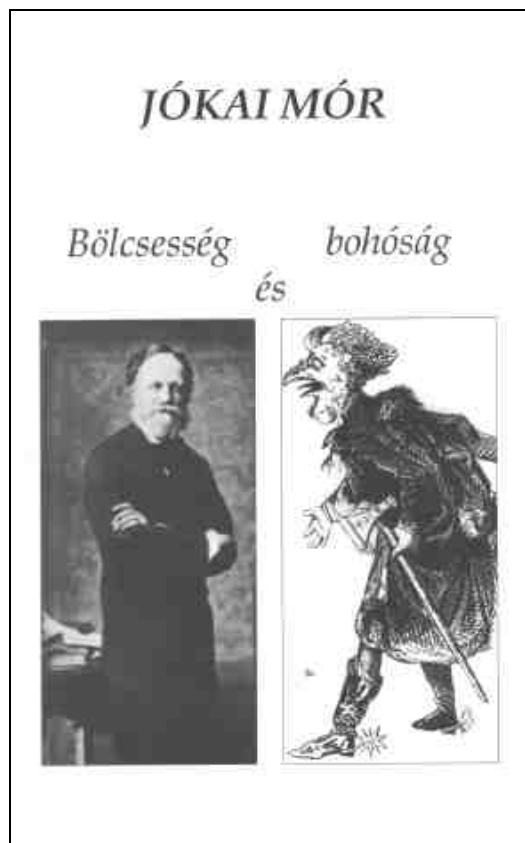
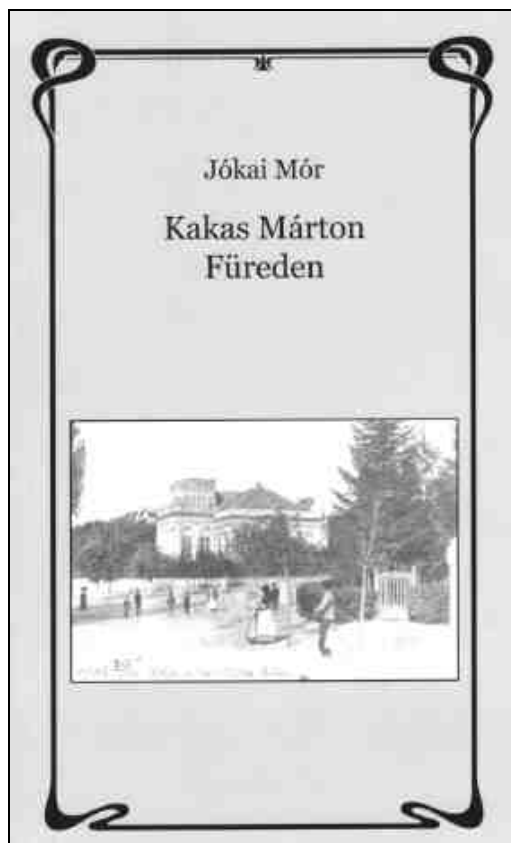
Tisztelt Olvasóink!

Egyre többen érdeklődnek a Füredi História korábban megjelent számai után. Sajnálattal tájékoztatjuk a Tisztelt Olvasókat, hogy az első öt szám teljesen elfogyott. Kérjük, hogy akinek esetleg fölös példánya van ezekből a számokból, jelezze szerkesztőségünknek, hogy felajánlhassuk az érdeklődőknek.

Köszönettel a szerkesztőség.

ÚJ KÖNYVEK 2004-2005

ÚJ SZERZEMÉNYEK

Partrészlet (1913)

Grand Hotel (1906)

Jedres Záratuim

A levelet megkaptam. Az
üzenetet tartom. De sajnos
az esküvő időlése meg
keze vértelme károsítja.
Nagyjénünk missza rá
Szecutegnyapfajlan.
(Apr. 24) a kóssa tan
megjénnek megjön a
fakasz.

Védvőzdel
Veres Péter

Bpest
1969 III. 28.

Elek Miklós elutazt
Műv. otthon igazgató

Feladó: Veres Péter
Bpest II. Garibaldi
Műz 436-54. I. Géza u. 60

Bala Fenyvesd
Körségi Műv. Otthon

Veres Péter levelezőlapja (1969)
(Helytörténeti Gyűjtemény)

Új szerzemények – A Balatoni Szövetség által kiadott képeslapok (1910 k.)
(Helytörténeti Gyűjtemény)